

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์คุ้มครองป้องกันทรัพยากรป่าไม้

3.1 มาตรการทางอาญา

มาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อคุ้มครองมิให้มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยนั้น มีทั้งมาตรการทางอาญาและมาตรการทางแพ่ง แต่ในทางปฏิบัติ นั้น เจ้าพนักงานหรือผู้ที่ทำหน้าที่ในการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายก็ยังมีความเชื่อว่า การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายจะมีประสิทธิภาพได้ต่อเมื่อมีการบังคับบุคคลให้เชื่อฟังโดยใช้มาตรการทางอาญาที่เข้มงวดเพื่อให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ฝ่าฝืนเกิดความยับยั้งชั่งใจในการกระทำความผิดหรือรู้สึกเจ็บปวดไม่กล้ากระทำความผิดอีกต่อไป¹ อันเป็นผลให้ลดการฝ่าฝืนกฎหมายและเท่ากับเป็นการลดปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งมาตรการดังกล่าวจะต้องดำเนินการควบคู่กับมาตรการป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาและคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติด้านต่าง ๆ ก่อนที่จะกล่าวถึงมาตรการทางกฎหมาย ผู้เขียนขอกล่าวถึงลักษณะของการกระทำความผิดและความร้ายแรงของการกระทำความผิดต่อทรัพยากรป่าไม้ก่อน

3.1.1 ลักษณะของการกระทำความผิดต่อทรัพยากรป่าไม้

สาเหตุของการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศด้อยพัฒนามีปัญหาล้ำคลึงกัน ส่วนใหญ่เป็นปัญหาสังคมและปัญหาของประชาชน สำหรับประเทศไทยมีปัญหาที่สำคัญ² คือ การเพิ่มขึ้นของประชากร เป็นผลให้ความต้องการที่ทำกินและที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น เพราะโดยพื้นฐานเดิมของประชากรในประเทศไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีความจำเป็นในการใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูก จึงเกิดการแสวงหาที่ทำกินใหม่ การ

¹ณรงค์ ใจหาญ , “กฎหมายป่าไม้และกฎหมายอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า,” น. 146 (อัดสำเนา)

² สมพันธ์ ปานะถึก , บางปัญหาของการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้และการแก้ไข , (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์) 2528 , น.2

บุกรุกทำลายป่าไม้เพื่อขยายที่ทำกินจึงเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การอพยพหนีความแห้งแล้งของประชาชนในบางพื้นที่ เช่น ป่าแควระบบและป่าสิียดในท้องที่จังหวัดฉะเชิงเทราก็พบว่าผู้บุกรุกส่วนใหญ่เป็นชาวอีสาน ซึ่งได้รับการบอกเล่าถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่า จึงชักชวนให้อพยพไปอยู่โดยขายบ้านและที่ทำกินเก่าไปซื้อป่าจากผู้มีอิทธิพล การที่ประชาชนมีระดับการศึกษาต่ำ จึงบุกรุกเอาพื้นที่ป่าไม้เป็นที่ทำกินของตนโดยไม่คำนึงถึงกฎหมาย หรือไม่เข้าใจถึงความเสียหายจากการทำลายป่าหรือภัยจากความแห้งแล้งเมื่อป่าถูกทำลาย การที่เกษตรกรยังใช้วิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ การเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นกระทำได้โดยการขยายพื้นที่ให้มากขึ้น ซึ่งมักกระทำโดยบุกร้างถางป่า นอกจากนี้ผู้มีอิทธิพลและนายทุน ซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่ได้บุกรุกแผ้วถางป่าเองแต่ใช้ราษฎรเป็นเครื่องมือ โดยผู้มีอิทธิพลชักนำให้ราษฎรจากที่อื่น โดยเฉพาะจากภาคอีสาน มาทำการซื้อที่ดินในป่าสงวนแห่งชาติจากตน

ส่วนนายทุนก็จ้างคนงานหรือประชาชนในบริเวณนั้นทำการแผ้วถางป่าเพื่อนำพื้นที่ไปขายต่อ และยังมีเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่ในการป้องกันดูแลรักษาป่าไม้มิว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเจ้าหน้าที่ตำรวจก็มีส่วนร่วมในการกระทำผิด บางคนได้ผลประโยชน์ตอบแทน หรือกลัวอิทธิพลจนทำให้การป้องกันปราบปรามล้มเหลว นอกจากนี้นี้คือการเมืองซึ่งคอยให้เหตุผลสนับสนุนการบุกรุกของประชาชนโดยอ้างความยากจนของราษฎรไว้ที่ทำกินก็เป็นสาเหตุหนึ่งเช่นกัน ทั้งยังมีการบุกรุกอันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐ เช่น การปฏิรูปที่ดินที่ไม่อาจจัดสรรที่ดินให้แก่ราษฎรที่ยากจนไว้ที่ทำกินได้ แต่ผู้ได้รับการจัดสรรคือ เจ้าของที่ดินเดิมและญาติพี่น้องตลอดจนมีการอนุญาตให้ขายก่อนจัดสรร คนจนจึงไม่มีสิทธิได้รับการจัดสรรตามเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าว³ สำหรับการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าก็เป็นเพราะไม้ในท้องตลาดมีราคาแพง ไม้เถื่อนที่เลื่อยจากป่า มีราคาสูงกว่า ประชาชนจึงนิยมซื้อไม้เถื่อนมาปลูกบ้านและใช้สอย ทำให้มีการลักลอบตัดไม้กันมากยิ่งขึ้น การแก้ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าจึงทำได้ยาก⁴

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการบังคับใช้มาตรการทางอาญาที่กำหนดความผิดและโทษแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดการยับยั้งมิให้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวหรือเข็ดหลาบ ไม่กล้าลักลอบตัดไม้ทำลายป่า หรือบุกรุกป่า ซึ่งเป็นเหตุผลในการที่จะต้องบังคับพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ให้มี

³ ร้อยตรีจิตติ ประทุมแก้ว , รายงานการศึกษา เรื่อง การบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ศึกษาเฉพาะกรณีป่าแควระบบ – สิียด อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา , 2532 , น.27

⁴ สมพันธุ์ ปานะถึก ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2 , น. 4

ประสิทธิภาพและบังคับหลักความรับผิดชอบทางแพ่งในกรณีก่อความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

3.1.2 ความร้ายแรงของการทำลายทรัพยากรป่าไม้

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ป่าไม้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม ประโยชน์ที่มนุษย์ได้รับโดยตรงจากป่าไม้มีมากมาย ปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตล้วนได้จากป่าทั้งสิ้น เช่น ไม้ เชื้อเพลิง วัตถุดิบที่ใช้ในการทำกระดาษ อาหาร สมุนไพรต่าง ๆ ส่วนประโยชน์ทางอ้อมนั้นมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประโยชน์ทางตรง คือ ช่วยให้ฝนตกเพิ่มขึ้นและทำให้มีความชุ่มชื้นในอากาศสม่ำเสมอ บรรเทาความรุนแรงของลมพายุ ป้องกันการพังทลายของดิน บรรเทาอุทกภัย เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ หากมนุษย์ไม่ตระหนักและไม่ช่วยกันดูแลรักษา ปกป้อง ค้ำครองมิให้มีการทำลายป่าไม้เพิ่มมากขึ้นไปอีก การทำลายป่าไม้ก็จะส่งผลกระทบข้ามกับประโยชน์ที่ป่าไม้ให้แก่มนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมกลับกัน ผู้เขียนจึงเห็นว่า การที่รัฐบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้จึงมิใช่เป็นเพราะรัฐมีความต้องการใช้อำนาจรัฐหวงก้นสิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่อย่างใด มาตรการหลักของกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้จึงมีมาตรการในเรื่องการกำหนดพื้นที่คุ้มครอง (protected area) ไว้ ตามวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ซึ่งจะได้กล่าวในข้อต่อไป

3.1.3 การกำหนดพื้นที่คุ้มครอง (protected area)

มาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในการอนุรักษ์หรือคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้นั้น มีหลักการสำคัญคือ การกำหนดที่ดินให้เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองประเภทต่าง ๆ เช่น กำหนดให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ เขตป่าสงวนแห่งชาติ และกำหนดให้มีการคุ้มครองพื้นที่ต้นน้ำลำธารซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องกระทำเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายให้คงอยู่ในสภาพมิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป ส่วนการกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ากับเขตห้ามล่าสัตว์ป่า แม้กฎหมายจะกำหนดให้ประกาศจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการให้ความคุ้มครองสัตว์ป่าโดยการกำหนดพื้นที่เพื่อให้สัตว์ป่ามีที่อยู่อาศัยโดยปลอดภัย แต่ผลทางอ้อมที่ได้รับคือช่วยคุ้มครองและอนุรักษ์ป่าที่ประกาศจัดตั้งนั้นมิให้ถูกบุกรุกทำลายด้วย กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ประกาศใช้บังคับสำหรับการกำหนดพื้นที่คุ้มครอง ซึ่งประกอบด้วย พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติสงวนและ

คุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จึงมีหลักการที่คล้ายคลึงกัน คือ กำหนดให้รัฐมีอำนาจประกาศให้ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายหรือมีกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายให้เป็นพื้นที่คุ้มครองประเภทต่าง ๆ

สำหรับอุทยานแห่งชาตินั้น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 6 กำหนดให้กระทำโดยการตราพระราชกฤษฎีกา โดยมีหลักการสำคัญคือ เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดที่มีสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมเพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์ของประชาชน ก็ให้มีอำนาจกระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกา ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง

ส่วนป่าสงวนแห่งชาตินั้น พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแทนพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 , พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2496 และพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2497 ก่อนพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาตินับปัจจุบันใช้บังคับมีการกำหนดที่ดินให้เป็นป่าสงวนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 อยู่แล้ว เมื่อพระราชบัญญัตินับนี้ถูกตราขึ้นมาใช้บังคับแทนกฎหมายเดิม จึงได้กำหนดให้ป่าที่เป็นป่าสงวนอยู่แล้วนั้นเป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินับนี้ เพราะกฎหมายทั้งสองฉบับมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันคือเพื่อรักษาสภาพป่าไม้ ของป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นในเขตป่าที่ประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ โดยให้อำนาจแก่รัฐมนตรีกำหนดพื้นที่ป่าเป็นป่าสงวนแห่งชาติได้โดยออกกฎกระทรวง

แนวทางปฏิบัติในการกำหนดป่าสงวนแห่งชาติจะกำหนดป่าที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้รักษาไว้เป็นป่าไม้ถาวรของชาติให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ แต่ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ไปทำการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพป่าและชนิดไม้พบว่าพื้นที่ป่าแห่งใดบางส่วนยังมีสภาพป่าที่สมบูรณ์และมีไม้มีค่าขึ้นอยู่มาก แม้ว่าพื้นที่ดังกล่าวจะอยู่นอกเขตป่าที่รัฐมนตรีมีมติให้รักษาไว้เป็นป่าไม้ถาวรของชาติก็ตาม ก็อาจกำหนดให้ป่านั้นเป็นป่าสงวนแห่งชาติได้⁵

ส่วนขั้นตอนในการดำเนินการออกกฎกระทรวงกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น เนื่องจากในการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ ใช้แผนที่เป็นตัวกำหนดและมีการสำรวจสภาพป่าเพียงเบื้องต้น อาจทำให้มีการประกาศให้พื้นที่ที่ประชาชนมีสิทธิในที่ดินหรือทำประโยชน์อยู่ก่อนถูกประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติได้ กฎหมายฉบับนี้จึงมีหลักการยอมรับในข้อบกพร่องของการ

⁵ วนิดา พรไพบูลย์, คำอธิบายพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

(กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์จิตกร , 2541) น. 11

ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติทับทิมของผู้มีสิทธิดังกล่าว จึงได้กำหนดให้ผู้อ้างว่ามีสิทธิหรือทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติอยู่ก่อนวันที่ประกาศกำหนดป่าสงวนแห่งชาตินั้นใช้บังคับให้ยื่นคำร้องต่อเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองภายใน 90 วัน แต่ถ้าไม่ยื่นถือว่าสละสิทธิหรือประโยชน์นั้น⁶ แต่เงื่อนไขของการเสียสิทธิดังกล่าวไม่ใช่บังคับแก่กรณีสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งหมายความว่า แม้ผู้มีสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินไม่ยื่นคำร้องภายในเวลาที่กำหนด ก็ไม่อาจถือได้ว่าสละสิทธิในที่ดินนั้น⁷

ในส่วนการคุ้มครองป่าต้นน้ำลำธารได้มีการแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 โดยพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2522 และได้กำหนดให้การกระทำที่เป็นการทำลายต้นน้ำลำธารเป็นความผิดตามวรรคสอง (3) ของมาตรา 31 วรรคสอง แห่งกฎหมายดังกล่าว แต่ก็เป็นการคุ้มครองพื้นที่ต้นน้ำลำธารเฉพาะในเขตป่าสงวนแห่งชาติเท่านั้น หากต้นน้ำลำธารนั้นอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์อื่นที่ไม่ใช่เขตป่าสงวนแห่งชาติ ก็จะดำเนินการบังคับมาตรการทางอาญาตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติไม่ได้

ส่วนการกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 นั้น แม้กฎหมายมีวัตถุประสงค์ในการกำหนดบริเวณที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยตลอดภัยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า แต่ผลของการคุ้มครองสัตว์ป่าย่อมส่งผลต่อการคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ในบริเวณที่ดินที่ได้กำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าดังกล่าวด้วย เนื่องจากมีข้อห้ามในการยึดถือครอบครอง ตัด โคน เผ้วถาง เผาหรือทำลายต้นไม้หรือพืชมงคลชนิดอื่นในเขตดังกล่าว ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 38 , 42 และมาตรา 54 ซึ่งเป็นข้อห้ามที่คล้ายคลึงกัน

ในการกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้น กฎหมายกำหนดให้กระทำโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย ส่วนเขตห้ามล่าสัตว์ป่านั้น ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ส่วนสถานที่ที่จะกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่ามีเพียง 3 แห่ง คือ สถานที่ที่ใช้ในราชการ สถานที่ที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ และสถานที่ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน

จะเห็นได้ว่า มาตรการที่กฎหมายกำหนดเพื่อประกาศให้ที่ดินบริเวณใดเป็นเขตคุ้มครองประเภทต่าง ๆ นั้น ได้กำหนดวิธีการกำหนดโดยการออกกฎหมายแต่ละประเภทแตกต่างกัน

⁶ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 12

⁷ เพิ่งอ้าง . มาตรา 12 วรรคท้าย

ออกไป กล่าวคือ การกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าให้กระทำเป็นพระราชกฤษฎีกา การกำหนดป่าสงวนแห่งชาติให้กระทำโดยกฎกระทรวง ส่วนเขตห้ามล่าสัตว์ป่ากระทำโดยรัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งพระราชกฤษฎีกากับกฎกระทรวงถือว่าเป็นกฎหมาย⁸ ส่วนประกาศนั้นไม่ถือว่าเป็นกฎหมายแต่อย่างใด

3.1.4 การควบคุมดูแลทรัพยากรป่าไม้

หลักการสำคัญของการควบคุมดูแลทรัพยากรป่าไม้ คือ การดูแลทรัพยากรป่าไม้ในที่ดินของรัฐ ซึ่งตามความหมายในพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ให้นิยามคำว่า “ป่า” ไว้ในมาตรา 4(1) ว่า หมายความว่า ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน ซึ่งบทวิเคราะห์คำศัพท์นี้ไม่อาจพิจารณาจากความรู้สึกหรือความเข้าใจของบุคคลทั่วไปที่มีความเข้าใจว่าจะต้องหมายถึงพื้นที่หรือที่ดินที่มีต้นไม้หลายชนิดขึ้นอยู่ปะปนกันอาจเกิดโดยธรรมชาติหรือเกิดจากการปลูกสร้างขึ้นก็ได้ แต่ความหมายของคำว่า “ป่า” ตามกฎหมายนั้น หมายความว่า ที่ดินที่ยังไม่มีบุคคลใดได้มาตามกฎหมายที่ดิน แม้ว่าที่ดินนั้นจะไม่มีต้นไม้ขึ้นอยู่แม้แต่ต้นเดียว ที่ดินในบริเวณนั้นต้องเป็นป่าตามกฎหมาย ในทางกลับกันหากที่ดินใดมีต้นไม้ไม่ว่าใหญ่หรือน้อยขึ้นอยู่หนาแน่น แต่ที่ดินนั้นเป็นที่ดินที่มีการได้มาตามกฎหมายที่ดินแล้ว ที่ดินบริเวณนั้นก็ไม่เป็นป่าตามความหมายของกฎหมายป่าไม้แต่อย่างใด

ดังนั้น จึงต้องพิจารณาเรื่องที่ดิน ตามประมวลกฎหมายที่ดินด้วย ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 2 แบ่งประเภทที่ดินออกเป็น 2 ประเภท คือ ที่ดินของรัฐกับที่ดินของเอกชน⁹ และมาตรา 3 บัญญัติถึงการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของบุคคลเป็น 2 กรณี คือ ได้กรรมสิทธิ์มาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับหรือได้มาซึ่งโฉนดที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินกับได้มาซึ่ง

⁸ หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 2545), น.54-64

⁹ ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 2 บัญญัติว่า ที่ดินซึ่งมิได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ให้ถือว่าเป็นของรัฐ

กรรมสิทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพหรือกฎหมายอื่น¹⁰ จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายที่ดินดังกล่าว ได้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมายในส่วนของที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม หรือ ส.ป.ก. ว่ายังเป็น “ป่า” ตามพระราชบัญญัติป่าไม้^๑ หรือไม่ ปัญหานี้ คณะกรรมการกฤษฎีกาได้เคยให้ความเห็นกรมป่าไม้ ว่ายังเป็น “ป่า” แม้พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 มาตรา 36 ทวิ บัญญัติให้บรรดาที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ใด ๆ ที่ ส.ป.ก. ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้หรือได้มาโดยประการอื่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ไม่ให้ถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ และให้ ส.ป.ก. เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์เพื่อใช้ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมก็ตาม โดยตีความบทบัญญัติมาตราดังกล่าวประกอบประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 3 (2) และพระราชบัญญัติป่าไม้^๒ มาตรา 4(1) และให้เหตุผลว่า การถือกรรมสิทธิ์ของ ส.ป.ก. มิใช่เป็นกรณีที่บุคคลได้มาซึ่งที่ดินตามกฎหมายที่ดิน ส่งผลให้ที่ดิน ส.ป.ก. ยังเป็น “ป่า” ตามพระราชบัญญัติป่าไม้¹¹ และหากถือปฏิบัติตามความเห็นดังกล่าว จะทำให้เกษตรกรที่ได้รับ ส.ป.ก. ต้องถูกควบคุมการทำไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้^๑ ซึ่งเป็นการแตกต่างจากคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ตีความกฎหมายเรื่องนี้ไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1022/2544 ว่าที่ดินของ ส.ป.ก. มิใช่ “ป่า”

จากการตรวจสอบความเป็นมาในการยกคำนิยามคำว่า “ป่า” ตามรายงานการประชุมของกรรมการร่างกฎหมาย ชุดที่ 1 พ.ศ. 2484 แล้ว ที่ประชุมได้พิจารณาคำนิยามคำว่า “ป่า” ที่ใช้อยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น เพื่อหาจุดแบ่งแยกระหว่างที่ป่ากับที่ดินทั่วไปที่มีไม้ป่า โดยประสงค์จะให้ที่ป่าครอบคลุมสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทที่ดินรกร้างว่างเปล่าและสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่พลเมืองใช้ร่วมกัน แต่เนื่องจากการยกผู้แทนกระทรวงเกษตรชี้แจงว่า เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ไม่ต้องการตัดสิทธิของผู้ที่ถือครองที่ดินมือเปล่า ด้วยเหตุดังกล่าวจึงได้ถือเกณฑ์ได้มาตามกฎหมายที่ดินเป็นหลักในการพิจารณาว่าที่ดินนั้นเป็นป่าหรือไม่¹²

¹⁰ ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 3 บัญญัติว่า บุคคลย่อมมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ในกรณีดังต่อไปนี้ (1) ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ หรือได้มาซึ่งโฉนดที่ดินตามบทแห่งประมวลกฎหมายนี้ (2) ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพหรือกฎหมายอื่น

¹¹ บันทึกความเห็นทางกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 791/2548

¹² อ้างถึงในบันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 157/2544 , น.3

สำหรับพื้นดินที่เป็นทะเลนั้น ต้องพิจารณาประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 1 ซึ่งบัญญัติความหมายของคำว่าที่ดินไว้ว่า หมายความว่า พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลด้วย ซึ่งก็มีปัญหาในการตีความว่า รวมถึงส่วนที่อยู่ใต้พื้นผิวดิน หรือที่ลึกลงไปจากพื้นผิวดินและที่ในทะเลที่อยู่ใต้น้ำด้วยหรือไม่ ปัญหานี้ยังไม่เคยได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกา แต่คณะกรรมการกฤษฎีกาได้เคยให้ความเห็นแก่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีว่า ทะเลและที่ดินที่อยู่ใต้ทะเล เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ดังนั้นพื้นที่ที่เป็นทะเลและได้ประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ จึงสามารถนำพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ไปใช้บังคับได้¹³

การได้มาซึ่งสิทธิในที่ดินนั้น ได้แก่ ที่ดินที่บุคคลมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง โดยที่ดินที่บุคคลมีกรรมสิทธิ์คือ ที่ดินที่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินเป็นโฉนดที่ดินซึ่งมี 6 ชนิด โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่า “ได้ทำประโยชน์แล้ว” ส่วนที่ดินที่บุคคลมีสิทธิครอบครอง คือ ที่ดินมือเปล่าที่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินเป็นหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก. , น.ส.3 ข. และ น.ส.3) ใบจอง (น.ส.2 และ น.ส.2 ก.) และใบได้ส่วน¹⁴ ด้วย ฉะนั้น ที่ดินใดซึ่งยังมีได้มีเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐในฐานะเอกชนใดได้มาตามประมวลกฎหมายที่ดินแล้ว ที่ดินนั้นก็ยังคงเป็น “ป่า” และเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304 บุคคลใดหาสิทธิครอบครองและมีกรรมสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดินไม่ เว้นแต่จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย

สำหรับหลักฐานการแจ้งการครอบครองหรือ ส.ค.1 ไม่ใช่หนังสือแสดงสิทธิครอบครองในที่ดิน เพราะไม่ใช่เอกสารที่ทางราชการออกให้เพื่อรับรองว่าเป็นผู้มีสิทธิครอบครองในที่ดินนั้นโดยชอบด้วยกฎหมาย คงเป็นเพียงแบบพิมพ์ของทางราชการเกี่ยวกับการแจ้งการครอบครองที่ดินต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เท่านั้น ทั้งการแจ้งการครอบครองดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้แจ้งใหม่แต่อย่างใด กล่าวคือ ผู้ที่ไม่มีสิทธิในที่ดินแม้จะได้ไปแจ้งการครอบครองจนได้ ส.ค.1

¹³ กอบชัย ทวีสุขเสถียร ,พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ยังเหมาะสมต่อสถานการณ์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในปัจจุบันหรือไม่ , น.1-13 ,อ้างถึงในพินิจ ตันติวิญญูพงศ์ , มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองและจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2550), น.114

¹⁴ สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่ กับ ทนงศักดิ์ คุลยกาญจน์, คดีที่ดินและคดีฟ้องขับไล่, สำนักพิมพ์นิติธรรม, กรุงเทพมหานคร, 2546 น.1-6

และต่อมาได้หนังสือรับรองการทำประโยชน์ก็ไม่ก่อให้เกิดสิทธิครอบครองในที่ดินนั้นแต่อย่างใด เช่น การเอาที่สาธารณประโยชน์หรือที่หวงห้ามไปแจ้งการครอบครอง ไม่เกิดสิทธิในที่ดินที่แจ้งนั้น เว้นแต่ผู้แจ้งจะได้สิทธิครอบครองอยู่แล้วโดยชอบด้วยกฎหมาย¹⁵

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ถือเสมือนเป็นประมวลกฎหมายป่าไม้ที่ใช้ในการควบคุมการตัดไม้ทำลายป่าที่ใช้บังคับมายาวนานที่สุดจนถึงปัจจุบัน ส่วนพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ถือเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ที่ประกาศคุ้มครอง สำหรับพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 แม้มีวัตถุประสงค์หลักในการกำหนดที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยตลอดภัย แต่ผลโดยตรงที่ได้รับย่อมเป็นการอนุรักษ์พื้นที่ดังกล่าวด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อได้มีการประกาศพื้นที่คุ้มครองในรูปแบบต่าง ๆ แล้ว กฎหมายก็ได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้ความคุ้มครองมิให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่คุ้มครองดังกล่าว การให้ความคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ในปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่วิทยานิพนธ์นี้จะศึกษา คือ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

บทบัญญัติตามกฎหมายดังกล่าวมานั้น ได้มีมาตรการที่จะจำกัดการทำลายป่าไม้และสงวนพื้นที่ป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่อระบบนิเวศและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารอันเป็นต้นกำเนิดของทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ โดยกำหนดห้ามกระทำการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การทำลายป่าไม้ สัตว์ป่าและของป่า ทั้งนี้ ผู้ฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษทางอาญาและต้องรับผิดชอบในทางแพ่งอีกด้วยซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทได้ ดังนี้

3.1.4.1 การกำหนดความผิดซึ่งเป็นพฤติกรรมในการทำลายทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่นในเขตอนุรักษ์

ในเขตพื้นที่อนุรักษ์นั้น กฎหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษานันทนาการโดยให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจกำหนดอัตราและวางระเบียบเกี่ยวกับการเก็บค่าบริการ ค่าธรรมเนียมหรือค่าตอบแทนในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ให้บริการหรือให้ความสะดวกต่าง ๆ หรือการที่ได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจการหรือพักอาศัย แต่ก็มีกำหนดข้อห้ามมิให้มีการ

¹⁵ วรุณี เทพทอง, คำอธิบายหลักกฎหมายที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546) , น.20-21

ทำลายทรัพยากรป่าไม้รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติอื่นในเขตอนุรักษ์ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะการกำหนดความผิดทางอาญาได้ ดังนี้

ความผิดในกรณีที่บุคคลกระทำการนั้น ๆ อันเป็นการผิดข้อห้ามจะต้องรับโทษ¹⁶ กฎหมายกำหนดรูปแบบความผิดไว้หลากหลายลักษณะ ดังนี้

ความผิดที่ห้ามกระทำในเขตอุทยานแห่งชาติ คือ

1. ห้ามยึดถือ ครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า
2. เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งไม้ ยางไม้ น้ำมันยาง น้ำมันสน แร่ หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น
3. นำสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์
4. ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย
5. เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมตื้นหรือเหือดแห้ง
6. ปิดหรือทำให้กีดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก
7. เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่ง กล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้หรือมูลค้างคาว
8. เก็บหรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่ดอกไม้ ใบไม้หรือผลไม้
9. นำยานพาหนะเข้าออกหรือขับขี่ยานพาหนะในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
10. นำอากาศยานขึ้นลงในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
11. นำหรือปล่อยปลุสัตว์เข้าไป
12. นำสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าไป เว้นแต่จะปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติของรัฐมนตรี
13. เข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
14. ปิดประกาศ โฆษณา หรือขีดเขียนในที่ต่าง ๆ

¹⁶ หยุด แสงอุทัย, กฎหมายอาญาภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 19, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), น. 38

15. นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์หรืออาวุธใด ๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้

16. ยิงปืน ทำให้เกิดระเบิดซึ่งวัตถุระเบิดหรือจุดดอกไม้เพลิง

17. ส่งเสียงอื้อฉาว หรือกระทำการอื่นอันเป็นการรบกวน หรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่คนหรือสัตว์

18. ทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งต่าง ๆ ในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น

19. ทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิงซึ่งอาจทำให้เกิดเพลิง¹⁷

20. ทำให้หลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่น ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มี เคลื่อนที่ ลบ เลื่อนเสียหาย หรือไร้ประโยชน์¹⁸

ความผิดทั้งหมดนี้มีข้อยกเว้นมิให้ใช้บังคับกับพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติการเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองดูแลอุทยานแห่งชาติ การศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการหรือเพื่ออำนวยความสะดวกในการทัศนอาหรหรือการพักอาศัยหรืออำนวยความสะดวกหรือให้ความรู้แก่ประชาชน¹⁹

21. เข้าไปในอุทยานแห่งชาติแล้วไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้สั่งให้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี²⁰

สำหรับสาเหตุในการกำหนดข้อห้ามมิให้กระทำการต่าง ๆ นั้น สามารถพิจารณาได้จากเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งได้บันทึกหมายเหตุเป็นเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขาให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยความสะดวกทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชนสืบไป²¹ และยังสามารถพิจารณาได้จากหลักเกณฑ์ในการกำหนดที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าวมาตรา 6 ที่บัญญัติว่า รัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจ ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมเพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์ของประชาชน

¹⁷ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16 (1) - (19)

¹⁸ เพิ่งอ้าง . มาตรา 17

¹⁹ เพิ่งอ้าง . มาตรา 19

²⁰ เพิ่งอ้าง . มาตรา 18

²¹ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 78 ตอนที่ 80 วันที่ 3 ตุลาคม 2504

ความผิดที่ห้ามมิให้กระทำในเขตป่าสงวนแห่งชาติ คือ

1. ห้ามยึดถือ ครอบครอง ทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้หรือเก็บหาของป่าหรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำให้เสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ²² เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตาม (1)-(2) ของมาตราดังกล่าว ความผิดในการฝ่าฝืนข้อกำหนดข้างต้นนี้ ถ้าได้กระทำเป็นเนื้อที่เกิน 25 ไร่ หรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ ไม้สัก ไม้ยาง ไม้สนเขา หรือไม้หวงห้ามประเภท ข. ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ หรือไม้อื่นเป็นต้นหรือเป็นท่อนอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างรวมกันเกิน 20 ต้นหรือท่อน หรือรวมปริมาตรไม้เกิน 4 ลูกบาศก์เมตร หรือ ต้นน้ำลำธาร²³ ต้องระวางโทษหนักขึ้น

2. ความผิดฐานทำให้เสียหาย ทำลายซึ่งหลักเขต ป้ายหรือเครื่องหมายอื่นใดที่จัดให้มีขึ้นในเขตป่าสงวนแห่งชาติ²⁴

สำหรับสาเหตุในการกำหนดข้อห้ามมิให้กระทำการต่าง ๆ ในเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น พิจารณาได้จากเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งได้บันทึกหมายเหตุเป็นเหตุผลว่า รัฐบาลได้กำหนดจุดหมายไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาตินี้ว่า จะสงวนป่าไม้ไว้เป็นเนื้อที่ประมาณร้อยละ 50 แห่งเนื้อที่ประเทศไทยคือ เป็นเนื้อที่ป่าสงวนรวมประมาณ 250,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 156 ล้านไร่ แต่ปรากฏว่าป่าไม้ที่สงวนคุ้มครองไว้แล้วและที่ยังมิได้สงวนคุ้มครองได้ถูกบุกรุกและถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก แม้ป่าไม้ในบริเวณต้นน้ำลำธารก็ถูกแผ้วถางเผาทำลายไปเป็นอันมาก ซึ่งอาจเป็นเหตุให้เกิดความแห้งแล้ง พื้นดินพังทลาย ลำน้ำดินเงินหรือเกิดอุทกภัย อันเป็นผลเสียหายแก่การเกษตรและเศรษฐกิจของประเทศอย่างร้ายแรง รัฐบาลจึงเห็นเป็นการจำเป็นอันรีบด่วนที่จะต้องดำเนินการปรับปรุงกฎหมายเรื่องนี้เสียใหม่เพื่อให้สามารถดำเนินการคุ้มครองป้องกัน เพื่อรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าของชาติและเพื่อมิให้อาชีพเกษตรกรของประชาชนส่วนใหญ่และเศรษฐกิจของประเทศถูกระทบกระเทือนจากผลของการทำลายป่า²⁵ และยังสามารถพิจารณาได้จากหลักเกณฑ์ในการกำหนดป่าสงวนแห่งชาติตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าวมาตรา 6 วรรค 2 ที่บัญญัติว่า เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดป่าอันใดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่าไม้ ของป่า หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ให้กระทำได้โดยออกกฎกระทรวง

²² พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 14

²³ เพิ่งอ้าง . มาตรา 31 วรรคสอง (1)-(3)

²⁴ เพิ่งอ้าง . มาตรา 33

²⁵ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 81 ตอนที่ 38 วันที่ 28 เมษายน 2507

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ความผิดที่ห้ามกระทำต่อพื้นที่ คือ

- ห้ามยึดถือ ครอบครองที่ดินหรือปลูก หรือก่อสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือตัด โกล่น แฝ้ว ถาง เผาหรือทำลายต้นไม้หรือพฤษชาติอื่น หรือขุดหาแร่ ดิน หิน หรือเลี้ยงสัตว์หรือปล่อยสัตว์ หรือสัตว์ป่า หรือเปลี่ยนแปลงทางน้ำ หรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึงท่วมทัน เหือดแห้ง เป็นพิษหรือเป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า²⁶

ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ความผิดที่ห้ามกระทำต่อพื้นที่ คือ

- ห้ามยึดถือ ครอบครองที่ดิน หรือตัด โกล่น แฝ้วถาง เผา ทำลายต้นไม้หรือพฤษชาติอื่น หรือขุดหาแร่ ดิน หิน หรือเลี้ยงสัตว์หรือเปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมทัน เหือดแห้ง เป็นพิษ หรือเป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า²⁷

สำหรับสาเหตุในการกำหนดข้อห้ามมิให้กระทำการต่าง ๆ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่านั้น พิจารณาได้จากเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งได้บันทึกหมายเหตุว่า เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าที่ใช้บังคับอยู่ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน มาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในกฎหมายดังกล่าวไม่สามารถทำให้การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลสมดังวัตถุประสงค์ของกฎหมาย ประกอบกับจำเป็นจะต้องเร่งรัดการขยายพันธุ์สัตว์ป่าและให้การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าควบคู่กันไปและเนื่องจากปัจจุบันได้มีความตกลงระหว่างประเทศในการที่จะร่วมมือกันเพื่อสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าของท้องถิ่นอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญของโลก ดังนั้นเพื่อปรับปรุงให้มาตรการในการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศ สมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเสียใหม่จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้²⁸ และยังสามารถพิจารณาได้จากหลักเกณฑ์ในการกำหนดบริเวณและสถานที่ห้ามล่าสัตว์ป่าตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าวมาตรา 33 ที่บัญญัติว่า เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยตลอดถ้อยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า ก็ให้กระทำได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

²⁶ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 38

²⁷ เพิ่งอ้าง , มาตรา 42 วรรคสอง (3)

²⁸ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 15 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2535

3.1.4.2 การกำหนดความผิดซึ่งเป็นพฤติกรรมในการกระทำผิดโดยไม่ต้องกระทำในพื้นที่อนุรักษ์

ความผิดประเภทนี้ คือ การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการควบคุมพฤติกรรมที่เป็นการกระทำความผิดโดยไม่จำเป็นต้องกระทำในพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งสามารถแบ่งประเภทความผิดตามกฎหมายดังกล่าวได้ดังนี้

1. ความผิดฐานทำไม้ เาะะ หรือสับ หรือเผา หรือทำอันตรายด้วยประการใด ๆ แก่ไม้หวงห้าม²⁹
2. ความผิดฐานเก็บหาของป่าหวงห้าม หรือทำอันตรายด้วยประการใด ๆ แก่ของป่าหวงห้ามในป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต³⁰
3. ความผิดฐานค้าหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งของป่าหวงห้ามเกินปริมาณที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษาโดยไม่ได้รับอนุญาต³¹
4. ความผิดฐานตัดหรือโค่นต้นยวนฝิ่งหรือต้นไม้มที่ฝิ่งจับทำรังอยู่ หรือทำอันตรายด้วยประการใดแก่ต้นไม้มดังกล่าวในท้องที่ที่ได้กำหนดวงฝิ่งเป็นของป่าหวงห้าม³²
5. ความผิดฐานใช้ตราประทับไม้เอกชนโดยยังไม่ได้จดทะเบียนและได้รับอนุญาต และความผิดฐานไม่แจ้งความต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ภายใน 60 วัน เมื่อตราประทับไม้เอกชนสูญหาย³³
6. ความผิดฐานนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่โดยไม่มีใบเบิกทางกำกับ³⁴
7. ความผิดฐานนำไม้สักที่เคยอยู่ในสภาพเป็นสิ่งปลูกสร้างหรือเคยอยู่ในสภาพเครื่องใช้และพ้นจากสภาพเป็นสิ่งปลูกสร้างหรือเครื่องใช้มาแล้วกว่า 5 ปี เคลื่อนย้ายออกนอกเขตจังหวัดซึ่งเป็นที่ตั้งสิ่งปลูกสร้างหรือเป็นที่ประกอบเครื่องใช้นั้นโดยไม่ได้รับอนุญาต³⁵
8. ความผิดฐานนำไม้หรือของป่าเข้าเขตด่านป่าไม้ โดยไม่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำด่านป่าไม้นั้น ภายใน 5 วันนับแต่วันที่เข้าเขตด่าน³⁶

²⁹ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 11

³⁰ เพิ่งอ้าง, มาตรา 29

³¹ เพิ่งอ้าง, มาตรา 29 ทวิ

³² เพิ่งอ้าง, มาตรา 31

³³ เพิ่งอ้าง, มาตรา 35, 36

³⁴ เพิ่งอ้าง, มาตรา 39

³⁵ เพิ่งอ้าง, มาตรา 39 ตริ

9. ความผิดฐานนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่ผ่านด่านป่าไม้ในระหว่างเวลาตั้งแต่พระอาทิตย์ตกถึงพระอาทิตย์ขึ้น³⁷

10. ความผิดฐานเก็บไม้ไหลลอยโดยมิใช่เจ้าของไม้³⁸

11. ความผิดฐานแปรรูปไม้ ตั้งโรงงานแปรรูปไม้ ตั้งโรงค้ำไม้แปรรูป มีไม้สักแปรรูปไม่ว่าจำนวนเท่าใดไว้ในครอบครอง หรือมีไม้แปรรูปชนิดอื่นเป็นจำนวนเกิน 0.20 ลูกบาศก์เมตรไว้ในครอบครองโดยมิได้รับอนุญาต ภายในเขตควบคุมการแปรรูปไม้³⁹ ความผิดฐานนี้มีข้อยกเว้นความผิดในพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ มาตรา 50 หากกรณีเป็นไปตามข้อยกเว้นดังกล่าวย่อมไม่เป็นการกระทำความผิด สำหรับการมีไม้สักไว้ในครอบครองไม่ว่ามีจำนวนเท่าใดก็เป็นความผิดซึ่งต่างจากการมีไม้ยางหรือไม้หวงห้ามชนิดอื่นที่จะต้องมีเป็นจำนวนเกิน 0.20 ลูกบาศก์เมตร จึงจะเป็นความผิด

12. ความผิดฐานแปรรูปไม้ระหว่างเวลาตั้งแต่พระอาทิตย์ตกถึงพระอาทิตย์ขึ้น⁴⁰

13. ความผิดฐานค้าหรือมีไว้ในครอบครองเพื่อการค้าซึ่งสิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใดบรรดาที่ทำด้วยไม้หวงห้ามที่มีชนิดไม้ ขนาดหรือปริมาณเกินกว่าที่รัฐมนตรีกำหนด โดยมิได้รับอนุญาต⁴¹

14. ความผิดฐานกันสร้าง แผ้วถางหรือเผาป่า หรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำลายป่าหรือเข้ายึดถือหรือครอบครองป่าเพื่อตนเองหรือผู้อื่น⁴² ความผิดฐานนี้มีข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในมาตรา 55 เปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์ในคดีอาญาจากโจทก์เป็นของจำเลยด้วยหากโจทก์นำสืบหรือจำเลยรับข้อเท็จจริงว่าครอบครองแล้ว จำเลยก็ต้องพิสูจน์ว่าตนมิได้แผ้วถางป่านั้น

15. ความผิดฐานมีไม้หวงห้าม (ไม้ซุงท่อน) อันยังมิได้แปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่มีรอยตราค่าภาคหลวงหรือรอยตรารัฐบาลขายไว้ในครอบครอง⁴³ ความผิดฐานนี้เพียงแต่ตัดไม้ให้

³⁶ เพิ่งอ้าง , มาตรา 40

³⁷ เพิ่งอ้าง , มาตรา 41

³⁸ เพิ่งอ้าง , มาตรา 43 วรรคสอง

³⁹ เพิ่งอ้าง , มาตรา 48

⁴⁰ เพิ่งอ้าง , มาตรา 52

⁴¹ เพิ่งอ้าง , มาตรา 53 ตี

⁴² เพิ่งอ้าง , มาตรา 54

⁴³ เพิ่งอ้าง , มาตรา 69

เป็นท่อนสั้น ๆ เปลือกยังติดอยู่ ก็ถือว่าเป็นไม้ท่อนตามมาตรานี้ และความผิดฐานนี้กฎหมายกำหนดให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ว่าได้ไม้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย หากจำเลยพิสูจน์ได้ย่อมพ้นผิด นอกจากนี้ ความผิดฐานนี้กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าไม้ซึ่งท่อนนั้นจะมีปริมาตรเท่าใดจึงจะเป็นความผิด ซึ่งต่างจากความผิดฐานมีไม้หวงห้ามแปรรูปที่ไม่ใช่ไม้สักไว้ในครอบครองตามมาตรา 48 ที่จะมีความผิดก็ต่อเมื่อไม้มีปริมาตรเป็นจำนวนเกิน 0.20 ลูกบาศก์เมตรขึ้นไปจึงจะเป็นความผิด

3.1.4.3 การกำหนดช้อยยกเว้นให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาต

การกำหนดความผิดทางอาญาที่กล่าวมานั้น มีบางกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดช้อยยกเว้นไว้ กล่าวคือ หากได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว บุคคลนั้นสามารถกระทำการดังกล่าวได้โดยไม่เป็นความผิดตามกฎหมาย ได้แก่

1. ความผิดที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ทั้งหมดซึ่งกฎหมายเปิดโอกาสให้ขออนุญาตได้ ยกเว้นความผิดฐานตัดโค่นต้นยวนผึ้ง กฎหมายไม่เปิดช่องให้มีการขออนุญาตได้ รวมทั้งความผิดฐานไม้แจ้งความตราประทับไม้เอกชนสูญหายตามที่กล่าวในข้อ 5 ซึ่งไม่ใช่ลักษณะความผิดที่จะต้องไปขออนุญาตผู้ใด

2. ความผิดที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ได้แก่

- การนำยานพาหนะเข้าออกหรือขับจักรยานพาหนะในทางที่มีได้จัดไว้ในเขตอุทยานแห่งชาติ⁴⁴

- นำอากาศยานขึ้นลงในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น⁴⁵

- การนำสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ⁴⁶

- การเข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ในเขตอุทยานแห่งชาติ⁴⁷

- นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ⁴⁸

3. สำหรับความผิดที่กำหนดไว้ในเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น ได้แก่

- ความผิดฐานยึดถือครอบครองทำประโยชน์อยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่า หรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ

⁴⁴ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16 (9)

⁴⁵ เพิ่งอ้าง , มาตรา 16 (10)

⁴⁶ เพิ่งอ้าง , มาตรา 16 (9)

⁴⁷ เพิ่งอ้าง , มาตรา 16 (13)

⁴⁸ เพิ่งอ้าง , มาตรา 16 (15)

ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติฯ มาตรา 15-16⁴⁹

3.1.4.4 ความผิดที่ฝ่าฝืนข้อห้ามหรือข้อกำหนดหรือเงื่อนไขในการอนุญาต

ความผิดบางประเภทที่กฎหมายเปิดช่องให้ขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น หากพนักงานเจ้าหน้าที่อนุญาตแล้ว กฎหมายกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ออกข้อกำหนดเพิ่มเติมในกฎกระทรวงหรือในการอนุญาต หากผู้รับอนุญาตไม่กระทำก็จะมีผิดและได้รับโทษ ได้แก่

1. ความผิดฐานผู้รับใบอนุญาตหรือหนังสืออนุญาตตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ไม่จัดให้คนงาน ผู้รับจ้างหรือผู้แทนของผู้รับใบอนุญาตหรือหนังสืออนุญาตมีใบคู่มือสำหรับการทำตามที่ได้รับอนุญาตตามแบบ ระเบียบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง⁵⁰

2. ความผิดฐานไม่ปฏิบัติตามระเบียบเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามที่อธิบดีกำหนดตามมาตรา 18 หรือขัดคำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งสั่งตามมาตรา 25(1) หรือ (2) ให้ผู้ใดออกจากป่าสงวนแห่งชาติหรืองดเว้นกระทำการใด ๆ ในป่าสงวนแห่งชาติหรือรื้อถอนแก้ไขสิ่งที่เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพป่าสงวนแห่งชาติ

3. ความผิดฐานผู้รับอนุญาตทำไม้ ทำไม้ที่ไม่มีรอยตราอนุญาตของพนักงานเจ้าหน้าที่ประทับไว้ โดยไม่ได้รับอนุญาต⁵¹ ความผิดฐานผู้รับอนุญาตทำไม้ ทำไม้ที่มีขนาดต่ำกว่าขนาดจำกัด โดยไม่มีเหตุจำเป็น โดยไม่ได้รับอนุญาต⁵² ความผิดฐานผู้รับอนุญาตเก็บไม้ไหลลอย เก็บไม้ไหลลอยได้แล้วไม่มอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่โดยไม่ชักช้า⁵³ ความผิดฐานผู้รับอนุญาตมีไม้ไว้ในครอบครองผิดจากกฎหมาย⁵⁴ ความผิดฐานผู้รับอนุญาตแปรรูปไม้ แปรรูปไม้ในระหว่างเวลาพระอาทิตย์ตกถึงพระอาทิตย์ขึ้น โดยไม่ได้รับอนุญาต⁵⁵ ความผิดฐานไม่อำนวยความสะดวกและตอบคำถามพนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจการแปรรูปไม้และกิจการของผู้รับอนุญาต⁵⁶ ความผิดฐานผู้รับอนุญาตไม่จัดให้คนงานหรือผู้รับจ้างซึ่งทำการตามที่ได้รับอนุญาตมีใบคู่มือแสดงฐานะเช่นนั้น⁵⁷

⁴⁹ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 14

⁵⁰ เพ็งอ้าง, มาตรา 24

⁵¹ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 12

⁵² เพ็งอ้าง, มาตรา 13

⁵³ เพ็งอ้าง, มาตรา 44 วรรคสอง

⁵⁴ เพ็งอ้าง, มาตรา 51

⁵⁵ เพ็งอ้าง, มาตรา 52

⁵⁶ เพ็งอ้าง, มาตรา 53

⁵⁷ เพ็งอ้าง, มาตรา 57

3.1.4.5 ความผิดที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือทำลายเครื่องหมายแสดงแนวเขต ได้แก่

1. ความผิดฐานเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติแล้วไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งสั่งให้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี⁵⁸
2. สำหรับความผิดฐานทำลายเครื่องหมายแสดงแนวเขตนั้น จะมีกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 33 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 17 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 56
3. ความผิดฐานไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่รัฐมนตรีกำหนดให้ปฏิบัติเพิ่มเติม⁵⁹

3.1.4.6 การกระทำความผิดกรณีที่บุคคลบางจำพวกต้องระวางโทษเสมือนเป็นตัวการในการกระทำความผิด

ความผิดในลักษณะนี้มุ่งหมายเพื่อผลในด้านการปราบปรามให้มีประสิทธิภาพโดยผู้ที่ไม่ได้ลงมือกระทำความผิดโดยตรง แต่ได้กระทำการอันเป็นการช่วยเหลือให้การกระทำความผิดของบุคคลอื่นบรรลุผล กฎหมายให้ถือว่าผู้นั้นเป็นตัวการซึ่งจะต้องรับโทษเท่ากับอัตราโทษของผู้กระทำความผิดในฐานะความผิดของผู้กระทำการเองนั้น ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 70 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 34 โดยมีลักษณะความผิดคล้ายกับความผิดฐานรับของโจรตามประมวลกฎหมายอาญา แต่เป็นการรับของโจรไม่

3.1.4.7 การกำหนดความรับผิดของกรรมการนิติบุคคล

ความผิดลักษณะนี้มีกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 59 ว่า กรณีผู้กระทำความผิดต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล กรรมการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย แต่ก็มีข้อยกเว้นว่า เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นตนมิได้มีส่วนรู้เห็นหรือยินยอมด้วย ซึ่งเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ให้จำเลยอีกกรณีหนึ่ง แต่ไม่มีการบัญญัติในทำนองเดียวกันนี้ในกฎหมายว่า

⁵⁸ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ มาตรา 18

⁵⁹ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 58

ด้วยป่าไม้ฉบับใดเลย อย่างไรก็ตามหากนิติบุคคลกระทำผิดต่อกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ฉบับอื่นหากโจทก์นำสืบฟังได้ว่านิติบุคคลกระทำผิด ศาลฎีกาก็อาจจะลงโทษผู้แทนนิติบุคคลนั้นได้⁶⁰

3.1.4.8 ความผิดที่กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่เปรียบเทียบได้

ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้น กฎหมายก็ไม่ประสงค์ให้มีการลงโทษทางอาญาสถานหนักแก่ผู้กระทำความผิด จึงกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเปรียบเทียบได้ คือ ความผิดตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 25,26 และมาตรา 27 โดยกำหนดไว้ในมาตรา 28 ว่า ความผิดตามมาตราดังกล่าวให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเปรียบเทียบได้ นอกจากนั้นไม่มีกำหนดไว้ในกฎหมายการป่าไม้ฉบับอื่นอีกแม้ความผิดนั้นจะมีระวางโทษเท่ากับความผิดตามมาตรา 25,26 นี้ เช่น ความผิดฐานฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามมาตรา 35,36,44 วรรคสอง หรือมาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ตามที่กำหนดโทษไว้ในมาตรา 71 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวซึ่งมีระวางโทษปรับไม่เกิน 5,000 บาท หรือความผิดตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 32 ที่กำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ๑ มาตรา 24 ปรับเพียงไม่เกิน 1,000 บาท ก็ไม่ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่เปรียบเทียบได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม คงใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 ในส่วนที่ว่าด้วยการเสียค่าปรับและเป็นเหตุให้คดีอาญาลดลงได้ และทำให้สิทธิภาคีอาญาฟ้องร้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(3)

3.1.5 โทษ⁶¹

การที่รัฐบัญญัติกฎหมายให้การกระทำใดที่เป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรป่าไม้เป็นความผิดทางอาญาแล้ว รัฐก็จะกำหนดโทษทางอาญาไว้เพื่อใช้เป็นสภาพบังคับทางกฎหมาย วัตถุประสงค์ของการลงโทษ มีหลายประการด้วยกันคือ

ประการแรก เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ซึ่งเป็นหลักการลงโทษที่เก่าแก่ที่สุด ทั้งนี้เป็นไปตามแนวความคิดที่ว่า ผู้ใดกระทำการใดย่อมได้รับผลตอบแทนการกระทำนั้น การลงโทษ

⁶⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 223/2486,637/2509,467-468/2513,1612-1613/2518 อ้างถึงใน จิตติ ดิงสัทย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 10, (ห้างหุ้นส่วนจำกัดจิรัชการพิมพ์, 2546), น.560

⁶¹ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), น.574

เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนั้นจะได้ผลต่อเมื่อได้กระทำโดยรวดเร็วและรุนแรง มิฉะนั้นแล้วประชาชนก็อาจขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมของบ้านเมือง และอาจหาทางแก้แค้นผู้กระทำผิดด้วยตนเองก็ได้

ประการที่สอง เพื่อเป็นการข่มขู่ การข่มขู่นั้นจะเป็นการข่มขู่ตัวผู้กระทำความผิดนั้นเองให้เกิดความเจ็ดหลาบ ไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก และเพื่อเป็นตัวอย่างให้คนทั่วไปเห็นว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษเพื่อคนทั่วไปที่ได้ทราบจะได้เกรงกลัว ไม่กล้ากระทำความผิดอย่างเดียวกันนั้น การลงโทษตามวัตถุประสงค์นี้มีลักษณะมองไปในอนาคต ต้องการขู่ไม่ให้คนทั่วไปกระทำและไม่ให้ผู้กระทำความผิดแล้วทำผิดซ้ำอีก การลงโทษมักจะทำในที่สาธารณะ เช่น ในสมัยก่อนมีการยิงเป้าต่อหน้ามหาชน ในปัจจุบันบางประเทศมีการลงโทษประหารชีวิตผู้กระทำความผิดต่อหน้ามหาชน⁶²

ประการที่สาม เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมให้พ้นจากภัยอันตรายในระหว่างที่ผู้กระทำถูกตัดขาดจากสังคมไป การลงโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกมีกำหนดระยะเวลา เป็นการคุ้มครองมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมาทำร้ายหรือเป็นภัยอันตรายต่อสังคมอีกตลอดไปหรือชั่วระยะเวลาหนึ่ง

ประการสุดท้าย เพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขตัวผู้กระทำความผิด หลักการใหญ่อีกประการหนึ่งในการลงโทษผู้กระทำความผิดก็เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นพลเมืองดี เพราะผู้ที่ถูกจำคุกส่วนมากจะต้องถูกปล่อยตัวกลับมาสู่สังคมอีกในวันใดวันหนึ่ง สังคมไม่สามารถจองจำตัวผู้นั้นไว้ได้ตลอดไป เพราะเป็นการสิ้นเปลืองอย่างมหาศาล

ทฤษฎีนี้ถือว่า อันที่จริงไม่ควรใช้คำว่า การลงโทษ(punishment) เมื่อพูดถึงการปรับปรุงแก้ไขอบรมบ่มนิสัยผู้กระทำความผิด แต่ควรเรียกว่า การบำบัด(treatment) การบำบัดไม่มีลักษณะที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความลำบากตามหลักของการทดแทนหรือข่มขู่ตามที่กล่าวมาแล้ว เพราะเห็นว่าการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบากหรือได้รับผลร้ายด้วยการลงโทษไม่น่าจะทำให้คนประพฤติตัวดีขึ้น เพื่อให้การบำบัดหรือการอบรมบ่มนิสัยผู้กระทำความผิดเป็นไปอย่างได้ผล จะต้องมีการแยกประเภทนักโทษเพื่อสะดวกแก่การอบรม เช่น แยกประเภทนักโทษอายุน้อยออกจากนักโทษผู้ใหญ่ แยกพวกผู้กระทำความผิดครั้งเดียวออกจากพวกทำผิดหลายครั้ง แยกพวกที่พอกกลับตัวได้ออกจากพวกที่เลื้อยของจริง ๆ เป็นต้น⁶³

⁶² รัชทยา ค่านประเสริฐสุข , สภาพบังคับทางกฎหมายเพื่อยับยั้งผู้ก่อมลพิษทางน้ำ , (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2548) , น.104

⁶³ เพิ่งอ้าง .

วัตถุประสงค์ต่าง ๆ เหล่านี้บางกรณีก็ขัดแย้งกัน เช่น การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ช่มชู้ จะต้องให้ผู้ต้องโทษประสบความสำเร็จพอสมควร ผู้ต้องโทษต้องได้รับความทุกข์ทรมาน อาจจะทำให้โอกาสปรับตัวเป็นพลเมืองดีลดน้อยลงไป

ในทางตรงกันข้ามถ้าพิจารณาการลงโทษในแง่ของการปรับปรุงแก้ไขตัวผู้กระทำความผิดอย่างเดียว หรือในแง่ของการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย ผลก็คือ เมื่อใดที่ผู้นั้นกลับตัวเป็นคนดีก็จะต้องปล่อยเขาให้พ้นโทษทันที เพราะไม่มีเหตุที่จะควบคุมตัวต่อไปอีกแล้ว แต่การปล่อยตัวดังกล่าวเป็นการขัดต่อทฤษฎีช่มชู้บุคคลอื่น และทฤษฎีแก้แค้นทดแทน เพราะหากการกระทำ ความผิดร้ายแรงแต่ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีอย่างแน่นอนแล้วจำเป็นต้องปล่อยก่อนกำหนดมาก ผลการช่มชู้ก็ไม่มี การแก้แค้นทดแทนก็ไม่มี ด้วยเหตุนี้ การลงโทษจึงมุ่งเพื่อวัตถุประสงค์ประการหนึ่งประการใดแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงประการอื่น ๆ ไม่ได้ การลงโทษจะต้องมีความมุ่งหมายหลาย ๆ ประการประกอบกันจะพิจารณาแง่หนึ่งแง่ใดโดยไม่คำนึงถึงจุดประสงค์อื่นด้วยไม่ได้

การใช้โทษตามกฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรม หรือการกระทำของบุคคลในสังคมให้มีพฤติกรรม หรือการกระทำในสิ่งที่สังคมพึงประสงค์นี้ สภาพบังคับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 กำหนดโทษไว้เพียง 5 ประเภท ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน

แต่อย่างไรก็ตามโทษทางอาญาทั้ง 5 ประเภทก็เป็นเพียงสภาพบังคับประเภทหนึ่งที่ใช้กับผู้กระทำความผิด ซึ่งวัตถุประสงค์ของการลงโทษในปัจจุบันมิได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์ใดเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจกระทำความผิดของผู้กระทำความผิด ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการลงโทษจึงเป็นการผสมผสานกันเพื่อให้ได้มาซึ่งการลงโทษที่เหมาะสม และหากเป็นการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดซึ่งอาจเป็นการแก้ไขจิตใจ การบำบัดรักษาหรือการฝึกอบรมหรือการป้องกัน ก็จะมีการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้กับผู้กระทำความผิด

ส่วนโทษปรับเป็นโทษที่มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลกระทบต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด การลงโทษปรับจะเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด โทษปรับเป็นโทษที่เบากว่าโทษจำคุก และเป็นโทษที่นำมาใช้ได้ทั้งผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลและบุคคลธรรมดา โทษปรับเป็นโทษที่สมควรนำมาใช้แก่ผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ที่เป็นนิติบุคคลกระทำความผิด ผู้ที่เป็นนายทุนบุกรุกทำลายป่าและผู้มีอิทธิพลหรือผู้กระทำความผิดประเภทอื่น โดยใช้ควบคู่ไปกับการลงโทษจำคุกบุคคลดังกล่าว

กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำการศึกษาทั้ง 4 ฉบับ นับแต่ได้มีการประกาศใช้มาจนถึงปัจจุบัน มีการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนพระราชบัญญัติป่าไม้หลายครั้ง ในส่วนของบทกำหนดโทษก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมปรับปรุงให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ความรุนแรงและเหมาะสมตามกาลสมัย ผู้เขียนขอเปรียบเทียบอัตราโทษในความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ ที่มีการแก้ไขเกี่ยวกับอัตราโทษที่สำคัญ ๆ ดังตารางแสดงการแก้ไขเพิ่มเติมอัตราโทษในพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

มาตรา	ฉบับแรก	ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2494	ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2503	ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2522	ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2525
69	ปรับไม่เกิน 100 บาท จำคุก ไม่เกิน 1 เดือน	ปรับไม่เกิน 100 บาท จำคุก ไม่เกิน 1 เดือน	จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 4,000 บาท	จำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท	เท่าเดิม
69 วรรค 2	ปรับไม่เกิน 500 บาท จำคุก ไม่เกิน 6 เดือน (เดิมอยู่ใน วรรค 1)	ปรับไม่เกิน 500 บาท จำคุก ไม่เกิน 6 เดือน (เดิมอยู่ใน วรรค 1)	จำคุกตั้งแต่ 6 เดือนถึง 5 ปี และ ปรับตั้งแต่ 2,000-20,000 บาท	จำคุก 2-15 ปี และปรับ 10,000-100,000 บาท	จำคุก 1-20 ปี และปรับ 5,000-200,000 บาท
71	ปรับไม่เกิน 50 บาท		ปรับไม่เกิน 1,000 บาท	ปรับไม่เกิน 5,000 บาท	
72	ปรับไม่เกิน 100 บาท จำคุก ไม่เกิน 1 เดือน		จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 4,000 บาท	จำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท	
72 ตรี			จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 4,000 บาท	จำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท	
72 ตรี วรรค 2			จำคุกตั้งแต่ 6 เดือน-5 ปี และ ปรับตั้งแต่ 2,000-20,000 บาท	จำคุก 2-15 ปี และปรับ 10,000-100,000 บาท	
73	ปรับไม่เกิน 100 บาท จำคุก ไม่เกิน 1 เดือน	ปรับไม่เกิน 100 บาท จำคุก ไม่เกิน 1 เดือน	จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 4,000 บาท	จำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท	เท่าเดิม
73 วรรค 2	ปรับไม่เกิน 500 บาท จำคุก ไม่เกิน 6 เดือน (เดิมอยู่ใน วรรค 1)	ปรับไม่เกิน 500 บาท จำคุก ไม่เกิน 6 เดือน (เดิมอยู่ใน วรรค 1)	จำคุก 6 เดือนถึง 5 ปี และปรับ 2,000-20,000 บาท	จำคุก 2-15 ปี และปรับ 10,000-100,000 บาท	จำคุก 1-20 ปี และปรับ 5,000-200,000 บาท

พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 ไม่มีการแก้ไขเรื่องอัตราโทษ ส่วนพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2494 แก้ไข มาตรา 69,73 โดยแก้ไขกรณีรับโทษหนักขึ้นว่ารวมไม้สักไม้หวงห้ามประเภท ข. แต่ไม่เปลี่ยนแปลงรางวัลโทษ สำหรับพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2518 แก้ไขเฉพาะโทษตาม มาตรา 73 ทวิ ผู้เขียนจึงไม่ขอกล่าวถึง

ในการแก้ไขเพิ่มเติมอัตราโทษตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ นั้น มีการแก้ไขเพิ่มเติมอัตราโทษให้สูงขึ้นในพระราชบัญญัติป่าไม้ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2503 และมีการบันทึกหมายเหตุถึงเหตุผลในการแก้ไข คือ เห็นว่าบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 บางมาตรา มีข้อความไม่รัดกุมเหมาะสมกับกาลสมัย โดยเฉพาะบทกำหนดโทษ กำหนดไว้ต่ำมากไม่ทำให้ผู้กระทำความผิดกลัวหรือเข็ดหลาบ เป็นช่องทางให้มีการลักลอบตัดฟันไม้ทำลายป่ารวมทั้งลักลอบทำการแผ้วถางป่ามากขึ้น เพราะไม้หรือของป่าทุกชนิดมีราคาสูงขึ้น จึงเป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมเสียใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อเป็นการป้องกันการทำลายป่าไม้ อันเป็นทรัพยากรของชาติให้มีสภาพอันจะอำนวยประโยชน์แก่รัฐและประชาชนด้วยดีสืบไป⁶⁴ และในการแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2522 ก็ระบุหมายเหตุถึงเหตุผลว่า กฎหมายว่าด้วยป่าไม้ได้ใช้บังคับมานานแล้ว บทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดโทษไม่เหมาะสมแก่สถานการณ์ปัจจุบัน เห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมอัตราโทษให้สูงขึ้น⁶⁵ การแก้ไขเพิ่มเติมอัตราโทษดังกล่าว เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมอัตราโทษให้สูงขึ้นโดยไม่มีการแก้ไขอัตราโทษให้ต่ำลงเหมือนการแก้ไขในครั้งต่อมา คือ พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2525 ซึ่งหมายเหตุเหตุผลในการแก้ไข คือ ขอมรับว่ายังมีประชาชนในชนบทอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีเงินจะไปซื้อไม้และอุปกรณ์ต่าง ๆ มาสร้างบ้านอยู่อาศัย ก็เนื่องจากความยากจนเป็นเหตุ จึงได้กระทำความผิดไปด้วยความจำเป็น โดยไปตัดไม้ในป่ามาสร้างบ้านของตนเองบ้าง ซ่อมแซมบ้านของตนเองบ้าง มิฉะนั้นแล้วก็ไม่มีย่านอยู่อาศัยหรือมีไม้ไว้ในความครอบครองเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อซ่อมแซมบ้านก็ดี หรือมีไม้ไว้เพื่อทำเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ บ้างก็ดี จึงเป็นกรณีที่น่าเห็นใจเป็นอย่างยิ่ง แม้บางครั้งศาลจะให้ความปราณีอย่างไร ก็ยังทำให้ประชาชนผู้ยากไร้ดังกล่าวได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัสอยู่ดี เพราะติดขัดอยู่ที่ตัวบทกฎหมาย เพื่อให้ศาลได้มีโอกาสพิจารณาพิเคราะห์ถึงความหนักเบาของข้อเท็จจริงแต่ละคดี ในการที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดได้ดีและมากขึ้น จึงสมควรแก้ไขโทษขั้นต่ำของมาตรา 69 , 73 บางกรณีเสียใหม่ให้ต่ำลงเล็กน้อย ส่วนโทษขั้นสูงก็เพิ่มให้สูงขึ้นบางกรณีเช่นเดียวกัน เพื่อลงโทษผู้ที่ทำลาย

⁶⁴ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 77 ตอนที่ 62 วันที่ 25 กรกฎาคม 2503

⁶⁵ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอนที่ 64 วันที่ 28 เมษายน 2522

ป่าไม้ให้หนัก⁶⁶ ผู้เขียนเห็นว่า จากเหตุผลในการแก้ไขอัตราโทษในพระราชบัญญัติป่าไม้ ๓ ฉบับดังกล่าวซึ่งเป็นการแก้ไขอัตราโทษในครั้งสุดท้ายนี้ แสดงให้เห็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษของกฎหมายป่าไม้ได้ว่า มิได้ต้องการให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างหนักหรือเด็ดขาดโดยไม่มีการยกเว้นแต่อย่างใด และเมื่อพิจารณานโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 แล้ว ผู้เขียนเห็นว่า การลงโทษผู้กระทำความผิดในอัตราสูงน่าจะใช้กับผู้ที่เป็คนายทุน ผู้มีอิทธิพลและข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการคุ้มครองดูแลรักษาป่าไม้มากกว่า

ในส่วนของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นกฎหมายที่ไม่เคยมีการแก้ไขเกี่ยวกับอัตราโทษให้สูงขึ้นหรือต่ำลงเหมือนดังพระราชบัญญัติป่าไม้ ๓ เลยรวมทั้งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ด้วย ส่วนพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาแล้ว 2 ครั้ง คือ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มอัตราโทษให้สูงขึ้นให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติป่าไม้ ๓ ส่วนพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 นั้นไม่มีการแก้ไขในเรื่องอัตราโทษแต่อย่างใด

3.1.5.1 โทษจำคุก

โทษจำคุกเป็นโทษที่กระทบต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด วัตถุประสงค์ก็เพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราวคือกรณีจำคุกโดยมีกำหนดระยะเวลา หรือเป็นการถาวร กรณีจำคุกตลอดชีวิต สำหรับความผิดที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้นั้น มีเพียงกรณีตัดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราวเท่านั้น และการที่ผู้กระทำความผิดต้องถูกจำคุกนั้น เพื่อที่จะอาศัยช่วงระยะเวลาดังกล่าวอบรมบ่มนิสัยของผู้กระทำความผิดให้ดีขึ้นก่อนปล่อยตัวกลับสู่สังคม

จากการศึกษาผู้เขียนพบว่า การกำหนดโทษจำคุกในการกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการทำลายทรัพยากรป่าไม้นั้น อัตราโทษตามกฎหมายในความผิดทุกข้อหาจะมีโทษจำคุกขั้นต่ำไม่เกินหลักเกณฑ์ที่ศาลจะใช้ดุลพินิจรอการลงโทษได้ เช่น โทษของผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ๓ มาตรา 24 ไม่มีอัตราโทษขั้นต่ำ มีเพียงโทษขั้นสูงคือ จำคุกไม่เกิน 5 ปี อัตราโทษในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ๓ มาตรา 31 ก็มีอัตราโทษตามวรรคหนึ่ง จำคุกตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 5 ปี ส่วนวรรคสอง จำคุกตั้งแต่ 2 ปีถึง 15 ปี สำหรับโทษตามพระราชบัญญัติป่าไม้ทุกมาตรา ก็กำหนดอัตราโทษขั้นต่ำไว้ให้อยู่ในเกณฑ์ที่ศาลจะรอการลงโทษได้ เช่น โทษตามมาตรา 73 วรรคหนึ่ง จำคุกไม่เกิน 5 ปี วรรคสอง จำคุกตั้งแต่ 1 ปี ถึง 20 ปี อัตราโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าว หากเปรียบกับโทษในประมวลกฎหมายอาญา เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์พระพุทธรูปในวัดอันเป็นที่สักการะบูชาของประชาชนตามประมวลกฎหมาย

⁶⁶ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 99 ตอนที่ 33 วันที่ 5 มีนาคม 2525

อาณามาตรา 339 ทวิ วรรค 2 ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปี – 15 ปี และปรับตั้งแต่ 10,000 บาท – 30,000 บาทแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า การกระทำผิดต่อทรัพยากรป่าไม้นั้นน่าจะเป็นความผิดที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศชาติมากกว่าการลักพระพุทธรูปในวัด แต่มีการกำหนดอัตราโทษไว้เบากว่าความผิดดังกล่าว ทั้งกฎหมายเปิดโอกาสให้ศาลใช้หลักเกณฑ์ในเรื่องรอลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ได้ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นการกระทำความผิดที่อยู่ในวิสัยจะรอลงโทษได้ มิใช่ว่าเมื่อกระทำผิดแล้วศาลต้องลงโทษอย่างหนักโดยไม่มีข้อยกเว้นแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่า อัตราโทษจำคุกตามพระราชบัญญัติป่าไม้^๑ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ควบคุมการทำไม้นั้นกลับมีการกำหนดระวางโทษจำคุกไว้สูงถึง 20 ปี ส่วนพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยตรง กลับมีระวางโทษจำคุกต่ำกว่ากฎหมายควบคุมการทำไม้มากคือ โทษจำคุกสูงสุดตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติมีเพียง จำคุกไม่เกิน 5 ปี สำหรับพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ก็กำหนดโทษจำคุกอย่างสูงไว้ 15 ปี ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าระวางโทษขั้นสูงที่กำหนดไว้ถึง 20 ปีนั้น เป็นการกำหนดโทษที่พอสมควรกับการกระทำความผิดที่เรียกว่า “อาชญากรรมป่าไม้” (forest crime) แล้ว แต่ควรจะกำหนดอัตราโทษในลักษณะดังกล่าวไว้ในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ^๒ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ^๓ และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า^๔ ให้มีระวางอัตราโทษเท่าเทียมกันด้วย เพราะแม้หากมีการกระทำผิดในเขตคุ้มครองดังกล่าวแล้วและโจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามกฎหมายป่าไม้ประกอบกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองพื้นที่ดังกล่าวและหากอัตราโทษตามพระราชบัญญัติป่าไม้เป็นบทหนักกว่า ศาลสามารถนำอัตราโทษตามพระราชบัญญัติป่าไม้^๕ มาใช้บังคับได้ก็ตาม แต่ก็อาจเกิดปัญหาในกรณีโจทก์ไม่ได้ฟ้องตามพระราชบัญญัติป่าไม้^๖ มาด้วย ซึ่งในกรณีนี้แม้ไม้ที่จำเลยตัดฟันนั้นจะเป็นไม้หวงห้ามตามพระราชบัญญัติป่าไม้^๗ ศาลก็ไม่อาจนำพระราชบัญญัติป่าไม้^๘ มาใช้บังคับได้ เพราะถือว่าโจทก์ไม่ได้ประสงค์ให้ลงโทษจำเลยตามพระราชบัญญัติป่าไม้^๙ นอกจากนี้ การที่กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่คุ้มครองประเภทต่าง ๆ กำหนดอัตราโทษไว้ต่ำกว่ากฎหมายป่าไม้ซึ่งเป็นกฎหมายควบคุมการทำไม้^{๑๐} อาจเป็นปัญหาให้เกิดข้อสงสัยในกฎหมายได้ว่า กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทยไม่มุ่งเน้นให้ลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดในเขตพื้นที่ที่ประกาศอนุรักษ์สถานหนักเหมือนดังกฎหมายป่าไม้ซึ่งเป็นกฎหมายที่ควบคุมการทำไม้หวงห้ามแต่อย่างใด ผู้เขียนจึงเห็นว่าโทษจำคุกที่กฎหมายกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ^{๑๑} ป่าสงวนแห่งชาติ^{๑๒} และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า^{๑๓} ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นยังต่ำกว่ากฎหมายว่าด้วยการควบคุมการทำไม้ คือพระราชบัญญัติ

ป่าไม้ ฯ เมื่อเทียบกับแนวคิดในการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติและแนวคิดในการคุ้มครองป่าต้นน้ำลำธาร

3.1.5.2 โทษกักขัง

โทษกักขังแตกต่างจากโทษอื่น ๆ กล่าวคือ เป็นโทษที่เปลี่ยนมาจากโทษอื่น ๆ ทั้งสิ้น ในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ทั้งหมดไม่มีความผิดใดที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษกักขังโดยตรง เป็นแต่เพียงรับโทษอื่น ๆ เช่น จำคุก หรือปรับ แล้วเปลี่ยนมาเป็นโทษกักขังเท่านั้น

โทษกักขัง จะใช้แก่ผู้กระทำความผิดในกรณีดังนี้

1. เปลี่ยนมาจากโทษจำคุก (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 23)
2. เปลี่ยนมาจากโทษปรับ กรณีไม่ยอมเสียค่าปรับ หรือศาลสงสัยว่าจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29)
3. จัดขึ้นคำพิพากษาให้รับทรัพย์สิน (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 37)
4. ไม่ยอมทำทัณฑ์บนหรือยอมทำแต่หาประกันไม่ได้ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 46)
5. ไม่ชำระเงินตามคำสั่งศาลเมื่อทำผิดทัณฑ์บน (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 47)⁶⁷

โทษกักขังไม่ใช่โทษที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดโดยตรง แต่เป็นโทษที่ใช้แทนโทษจำคุกในภายหลัง แม้กฎหมายจะไม่ได้กำหนดให้ใช้โทษกักขังลงโทษผู้กระทำความผิด แต่โทษกักขังเป็นโทษอย่างหนึ่งของโทษตามประมวลกฎหมายอาญา และนับว่าเป็นโทษที่เบากว่าโทษจำคุกและเป็นโทษที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิดมากกว่าโทษจำคุก ซึ่งในกรณีที่ศาลลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน ก็สามารถใช้หลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 23 ลงโทษกักขังแทนโทษจำคุกได้ ซึ่งจะส่งผลดีในแง่ประวัติการกระทำความผิดของผู้ต้องโทษว่าไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน

3.1.5.3 โทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลกระทบต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด การลงโทษปรับเป็นการลงโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด โทษปรับเป็นโทษที่เบากว่าโทษจำคุกและโทษปรับเป็นโทษที่สามารถนำมาใช้ได้ทั้งผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลและบุคคลธรรมดา สำหรับการบังคับค่าปรับนั้น ถ้าผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระเงินค่าปรับ ก็มีวิธีอยู่ 3 วิธี คือ ยึดทรัพย์สิน กักขังแทนค่าปรับ หรือทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ หากนิติบุคคลกระทำความผิดยอมบังคับได้เพียงการยึดทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29

⁶⁷ เกียรติจิกร วัจนะสวัสดิ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 61 , น.551

โทษปรับมีทั้งผลดีและผลเสีย⁶⁸ ผลดีของโทษปรับ คือ

1. โทษปรับใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น โทษปรับถือว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดทางหนึ่งในการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้นซึ่งไม่มีประโยชน์ต่อผู้กระทำผิดเองไม่ว่าในทางใด เนื่องจากนักอาชญาวิทยามีความเห็นว่าการลงโทษจำคุกระยะสั้นไม่ก่อให้เกิดความเข็ดหลาบไม่ว่าในด้านปราบปรามหรือข่มขู่หรือแม้แต่การปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดก็ตาม ในทางตรงกันข้าม โทษจำคุกระยะสั้นอาจทำให้จิตใจแข็งกระด้างและเกิดปมด้อย เนื่องจากเข้าไปอยู่ในแวดวงสังคมของผู้กระทำผิด โทษจำคุกอาจทำให้ผู้ต้องโทษเกิดความเคยชินกับสังคมคุก หากเข้าก็เกิดความชินชาไม่รู้สึกเป็นความเสียหายน่าอับอาย ซึ่งไม่ว่าจะเป็นในทางใดก็ตามย่อมไม่ก่อให้เกิดผลดีเท่าที่ควร ส่วนโทษปรับนั้น ที่ว่าเป็นความเสียหายก็ต้องชำระเสมอไป ที่ว่าส่วนตัวก็คือไม่ก่อให้เกิดความอับอาย หรือจิตใจแข็งกระด้าง และเกิดความเคยชินแก่สังคมผู้กระทำผิด

ดังนั้นโทษปรับนอกจากจะมีผลดีในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำแล้ว ยังสามารถบรรเทาความเสียหายในทางสังคม แก่ผู้กระทำผิดได้โดยตรง เฮอร์แมนน์ แมนน์ไฮม์(Hermann Mannheim) นักอาชญาวิทยา ผู้วางรากฐานการศึกษาวิชาอาชญาวิทยาในประเทศอังกฤษได้ให้ความเห็นสรุปว่า “การลงโทษปรับมีลักษณะคล้ายคลึงกับการรอกการลงอาญาด้วยการคุมความประพฤติ (probation) ในทัศนะที่ว่าต่างก็เป็นวิธีการลงโทษที่ส่งผลกระทบหรือสร้างรอยมลทินทางสังคม (social stigma) แก่ผู้กระทำผิดน้อยที่สุด

2. โทษปรับสามารถกำหนดให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำผิดเป็นราย ๆ ไป กล่าวคือ ในการลงโทษปรับนั้นสามารถกำหนดจำนวนเงินให้เหมาะสมกับฐานะของผู้กระทำผิด ผู้กระทำผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดีก็ลงโทษปรับน้อยลง ส่วนผู้กระทำผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็สามารถลงโทษปรับรุนแรงขึ้น

3. โทษปรับเป็นการลงโทษตรงจุด หรือต้นเหตุแห่งการทำความผิด โดยเฉพาะเมื่อนำมาใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจ หรือกับความผิดฐานประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่นหรือความผิดที่ทำด้วยความโลภ การลงโทษผู้กระทำผิดโดยการปรับนั้น ผู้ถูกปรับจะรู้สึกว่าการปรับที่ได้ทรัพย์สินของคนอื่นมา กลับต้องเสียทรัพย์สินของคนอื่น ถือได้ว่าเป็นการแก้แค้นโลกได้อย่างหนึ่ง

4. โทษปรับเป็นโทษที่สามารถแก้ไขได้ในภายหลังในกรณีที่มีการพิพากษาคัดสินผิดพลาด กล่าวคือ หากปรากฏพยานหลักฐานว่าผู้ที่ถูกลงโทษปรับนั้น มิได้กระทำความผิดก็ยังมีทางแก้ไขได้โดยการคืนค่าปรับให้ได้

⁶⁸ วีระพงษ์ บุญโญภาส ,การลงโทษอย่างอื่นแทนการปรับ , วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ปีที่ 25 ฉบับที่ 1 (กุมภาพันธ์ 2549) , น.27

5. รายได้จากการปรับ รัฐสามารถนำไปใช้ในกิจการอื่นได้ เช่น ปัจจุบันมีการเรียกร้องว่ารายได้จากโทษปรับควรนำมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมโดยเฉพาะ เช่น การนำมาเป็นกองทุนเพื่อการนี้โดยเฉพาะ

6. โทษปรับมีผลดีในทางเศรษฐกิจของรัฐ โดยรัฐไม่ต้องขาดรายได้ และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสร้างที่คุมขังและค่าเลี้ยงดูผู้ต้องขัง

7. โทษปรับนั้นสามารถจัดให้ยืดหยุ่นได้ เช่น การผ่อนชำระ การจัดเป็นระบบวันปรับ (day-fine) หรือการรอกการลงโทษ หรือการรอกการกำหนดโทษปรับ เป็นต้น

ส่วนผลเสียของโทษปรับ มีดังนี้

1. โทษปรับเป็นโทษที่ไม่เสมอภาค เพราะคนยากจนเมื่อถูกปรับจะเดือดร้อนมากกว่าผู้มีฐานะดี

2. โทษปรับที่เล็กน้อย หรือแม้แต่โทษปรับที่รุนแรง ไม่น่าจะก่อให้เกิดความเจ็บช้ำทรมาน ถ้าผู้กระทำความผิดมีความร่ำรวยมากก็ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ในทางตรงกันข้าม การจำคุกผู้มีฐานะดีสัก 5-10 วัน น่าจะก่อให้เกิดความเจ็บช้ำทรมานยิ่งกว่าโทษปรับ แต่การรับโทษปรับมักไม่มีผู้รู้แพร่หลาย ผู้ต้องโทษและสังคมมักจะรู้สึกเป็นความเสียหาย ซึ่งหากมองในแง่ว่าผู้รับโทษไม่เกิดจุดต่างพวดย แต่ในอีกแง่หนึ่งก็แสดงว่าผู้ต้องโทษอาจไม่รู้สึกเจ็บช้ำทรมานก็ได้

จากการศึกษาพบว่า การกำหนดโทษปรับในการกระทำผิดที่เกี่ยวกับการทำลายทรัพย์สินป่าไม้ นั้น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ควบคุมการทำไม้กลับมีการกำหนดระวางโทษปรับสูงถึง 200,000 บาท ส่วนพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยตรงกลับมีระวางโทษปรับต่ำกว่ากฎหมายควบคุมการทำไม้มากคือ ปรับไม่เกิน 20,000 บาท น้อยกว่าถึง 10 เท่า สำหรับพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ก็กำหนดระวางโทษปรับ 150,000 บาท ส่วนความผิดฐานทำลายพื้นที่อนุรักษ์ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มีระวางโทษปรับไม่เกิน 100,000 บาท ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรจะกำหนดระวางโทษอัตราดังกล่าวไว้ในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ๑ ให้มีระวางอัตราโทษเท่าหรือใกล้เคียงกับโทษปรับตามกฎหมายอีก 2 ฉบับด้วย เพราะแม้หากมีการกระทำผิดในเขตคุ้มครองดังกล่าวแล้วศาลสามารถนำอัตราโทษตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ๑ และป่าสงวนแห่งชาติ ๑ มาใช้บังคับได้ก็ตาม แต่ก็อาจเกิดปัญหาในกรณีใดก็ตามที่ไม่ได้ฟ้องตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ๑ และหากพื้นที่นั้นมิใช่ป่าสงวนแห่งชาติก็ไม่อาจฟ้องตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ๑ ได้ด้วย ทั้งอาจเป็นปัญหาให้เกิดข้อสงสัยในกฎหมายได้ว่า กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทยไม่มุ่งเน้นให้ลงโทษปรับผู้กระทำความผิดในเขตพื้นที่ที่ประกาศอนุรักษ์สถานหนักแต่อย่างใด ผู้เขียนจึงเห็นว่าโทษปรับที่กฎหมายกำหนดไว้ใน

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นยังดำเนินไปเมื่อเทียบกับแนวคิดในการกำหนดจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเช่นเดียวกับกรณีของโทษจำคุก และผู้เขียนเห็นว่า ในกรณีที่ศาลจะใช้ดุลพินิจลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดระยะสั้นโดยไม่รอลงโทษจำคุก เช่น จำคุก ๓ เดือนโดยไม่รอลงโทษจำคุก ศาลน่าจะเปลี่ยนดุลพินิจโดยรอลงโทษจำคุกระยะสั้นดังกล่าวนี้ให้แก่ผู้กระทำความผิดและลงโทษปรับผู้กระทำความผิดแทนหากความผิดนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษให้จำคุกและปรับไว้ ทั้งควรจะกำหนดโทษปรับในเชิงที่จะมีผลเป็นการยับยั้งป้องกันการกระทำความผิดต่อทรัพยากรป่าไม้ได้ โดยต้องกำหนดโทษปรับให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเสียค่าปรับและไม่อยากเสี่ยงที่จะกระทำความผิด จึงต้องกำหนดโทษปรับให้มากกว่าผลประโยชน์ที่ได้รับจากการฝ่าฝืนกฎหมาย

3.1.5.4 โทษริบทรัพย์สิน

การริบทรัพย์สินถือว่าเป็นโทษที่กระทบต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเช่นเดียวกับโทษปรับ เพราะเป็นโทษที่บังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด สามารถนำมาใช้ได้ทั้งกรณีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดใช้หรือได้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นอีกต่อไป

การริบทรัพย์สินอาจเป็นโทษตามประมวลกฎหมายอาญาหรือเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นโดยเฉพาะก็ได้ดังที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ โดยหลักโทษริบทรัพย์สินที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ใช้เป็นหลักในการลงโทษริบทรัพย์สินตามกฎหมายอื่นด้วย เว้นแต่กฎหมายนั้นจะมีบทบัญญัติเป็นพิเศษ และแม้พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มีบทบัญญัติให้ริบทรัพย์สินอันได้มาหรือมีไว้เนื่องจากการกระทำความผิด รวมทั้งเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลใช้ในการกระทำความผิดหรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดก็ตาม บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาดังแต่มาตรา 32 ถึง 37 ก็อาจนำมาใช้กับการลงโทษริบทรัพย์สินตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ได้ด้วย ในกรณีที่ไม้อาจลงโทษริบตามบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าวได้⁶⁹

ในพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 74 มีมาตรการในการริบทรัพย์ โดยวางหลักให้ริบบรรดาไม้และของป่า อันได้มาหรือมีไว้เนื่องจากการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ และสิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ และสิ่งอื่นใดบรรดาที่ทำด้วยไม้หวงห้ามที่มีไว้เนื่องจากการกระทำความผิดตามมาตรา 53 ตริ เสียทั้งสิ้น

⁶⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 906/2486 , 1579/2505 , 176/2506

มาตรการริบทรัพย์สืบตามพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ มาตรา 74 นี้แยกไม้หรือของป่าที่ต้องริบได้เป็น 3 กรณี⁷⁰ คือ

1. ไม้หรือของป่าอันได้มาเนื่องจากการกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติป่าไม้
2. ไม้หรือของป่าอันมิใช่เนื่องจากการกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติป่าไม้
3. สิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ หรือสิ่งอื่นใดบรรดาที่ทำด้วยไม้หวงห้ามที่มีไว้เนื่องจากการกระทำผิดตามมาตรา 53 ตริ

นอกจากการริบทรัพย์ในมาตราดังกล่าวแล้วยังมีมาตรการริบทรัพย์ในมาตรา 74 ทวิอีก คือ ให้ริบบรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลใช้ในการกระทำความผิดหรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดตามมาตรา 11 มาตรา 48 มาตรา 54 มาตรา 69 เสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

มาตรการริบทรัพย์สืบตามพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ มาตรา 74 ทวินี้แยกได้เป็น 2 กรณีคือ

1. เครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 11 มาตรา 48 มาตรา 54 มาตรา 69
2. เครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดตามมาตรา 11 มาตรา 48 มาตรา 54 มาตรา 69

สำหรับพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 29 ก็มีการวางมาตรการในการริบทรัพย์โดยบัญญัติให้ริบบรรดาอาวุธ เครื่องมือ เครื่องใช้และยานพาหนะใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 16 (1) ฐานแผ้วถางหรือเผาป่าหรือตามมาตรา 16 (2) ฐานทำให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งไม้หรือตามมาตรา 16 (3) ฐานทำให้เป็นอันตรายต่อสัตว์ หรือตามมาตรา 16 (4) ฐานทำให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่

ส่วนการริบทรัพย์สืบตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาตินั้น พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 35 ก็บัญญัติข้อความทำนองเดียวกันคือ ให้ริบบรรดาไม้ ของป่า เครื่องมือ เครื่องใช้ อาวุธ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ ซึ่งบุคคลใช้หรือได้มาโดยการกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่

⁷⁰ ยืนยงค์ ใจสมุทร, คำอธิบายพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ พิมพ์ครั้งที่ 6 , 2548) , น.297

สำหรับพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 57 ให้รับบรรดาอาวุธ เครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ที่บุคคลได้มาหรือได้ใช้ ในการกระทำความผิดหรือมีไว้เนื่องในการกระทำความผิดตามมาตรา 16 มาตรา 36 มาตรา 38 มาตรา 41 หรือมาตรา 42 วรรคสอง เสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่

จะเห็นได้ว่ากฎหมายทั้ง 4 ฉบับดังกล่าวได้มีการกำหนดมาตรการในการริบทรัพย์สินไว้ เป็นพิเศษต่างหากจากประมวลกฎหมายอาญา โดยบรรดาทรัพย์สินต่าง ๆ ที่กฎหมายทั้ง 4 ฉบับดังกล่าวบัญญัติให้รับนั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 กำหนดให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจที่จะ ริบทรัพย์สินดังกล่าวหรือไม่ก็ได้ แต่กฎหมายทั้ง 4 ฉบับดังกล่าวบังคับให้ศาลต้องริบบรรดา ทรัพย์สินต่าง ๆ เสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ว่า ต้องการให้ใช้มาตรการริบ ทรัพย์สินเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่น่ามาใช้แก่ผู้กระทำความผิด แต่ก็มีข้อที่น่าคิดว่า ถ้อยคำในกฎหมาย เกี่ยวกับทรัพย์สินที่ให้รับนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นทรัพย์สินที่เป็นเครื่องมือสำหรับใช้ในการกระทำความ ผิดความไปถึงว่ากฎหมายไม่ต้องการให้ริบอสังหาริมทรัพย์ด้วยหรือไม่

3.1.6 วิธีการเพื่อความปลอดภัย

วิธีการเพื่อความปลอดภัย หมายถึง วิธีการเพื่อให้สังคมปลอดภัยจากการกระทำของ ผู้กระทำในเวลาภายหลัง วิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้น แม้จะกระทำก่อนเป็นมูลเหตุให้ศาลใช้ วิธีการเพื่อความปลอดภัย ไม่มีกฎหมายกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้ แต่ถ้าในขณะพิพากษา มีกฎหมายกำหนดให้ใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัย ศาลก็ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นได้⁷¹ ดังนั้น วิธีการเพื่อความปลอดภัยจึงแตกต่างจากโทษ เพราะโทษนั้นจะต้องเป็นไปตามกฎหมายที่ใช้ ในขณะกระทำ เว้นแต่มีกฎหมายภายหลังลงโทษเบากว่า ถ้าไม่มีกฎหมายในขณะกระทำกำหนดว่า การกระทำเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้แล้ว ศาลจะลงโทษผู้กระทำไม่ได้เลย⁷² อย่างไรก็ตาม การที่ศาลจะมีคำสั่งให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้ โดยหลักแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาแล้วต้องเริ่มจากโจทก์มีคำขอ เพราะหากโจทก์ไม่ขอ ศาลก็ไม่อาจกำหนดวิธีการเพื่อ ความปลอดภัยได้ เพราะจะเป็นการเกินคำขอของโจทก์ซึ่งต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธี

⁷¹ หยุด แสงอุทัย, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16*, น. 214

⁷² ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2

พิจารณาความอาญา มาตรา 192 เว้นแต่วิธีการเพื่อความปลอดภัยในส่วนที่ว่าด้วย ห้ามเข้าเขตกำหนด

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 39 บัญญัติว่า

วิธีการเพื่อความปลอดภัยมีดังนี้

- (1) กักกัน
- (2) ห้ามเข้าเขตกำหนด
- (3) เรียกประกันทัณฑ์บน
- (4) คุ่มตัวไว้ในสถานพยาบาล
- (5) ห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง

วิธีการเพื่อความปลอดภัยแต่ละวิธีจะมีการบังคับใช้แตกต่างกันไป แต่ผู้เขียนจะขอกล่าวเพียงเรื่องของการห้ามเข้าเขตกำหนด เรียกประกันทัณฑ์บนและห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง เพราะวิธีการทั้งสามมีความเกี่ยวข้องที่นำมาใช้เป็นมาตรการทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดที่เกี่ยวกับการทำลายทรัพย์สินโดยไม่ได้

การห้ามเข้าเขตกำหนด หมายถึง การห้ามมิให้เข้าไปในท้องที่หรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาซึ่งมีองค์ประกอบ คือ ผู้นั้นถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษไม่ว่าจะลงโทษอาญาประการใด ศาลเห็นสมควรห้ามเข้าเขตกำหนดเพื่อความปลอดภัยของประชาชน ไม่ว่าจะมิคำขอหรือไม่ เมื่อเข้าองค์ประกอบแล้ว ศาลมีอำนาจสั่งในคำพิพากษาว่าเมื่อผู้นั้นพ้นโทษตามคำพิพากษาแล้ว ห้ามมิให้ผู้นั้นเข้าในเขตกำหนดเป็นเวลาไม่เกิน 5 ปี

วิธีการห้ามเข้าเขตกำหนดนี้ ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะนำมาใช้กับผู้ทำลายทรัพย์สินโดยไม่ได้ เพราะในหลักการของกฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นมีการกำหนดพื้นที่คุ้มครองไว้คือ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่าและป่าสงวนแห่งชาติ แต่ต้องเป็นกรณีที่ผู้นั้นเข้าสู่กระบวนการของศาลก่อน เมื่อเข้าสู่กระบวนการของศาลแล้ว แม้โจทก์จะไม่มีคำขอซึ่งแตกต่างจากวิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างอื่นซึ่งถือว่าเป็นข้อยกเว้นหลักตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องห้ามพิพากษาเกินคำขอ ศาลมีอำนาจพิพากษาห้ามมิให้ผู้กระทำความผิดต่อทรัพยากรป่าไม้เข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า เขตป่าสงวนแห่งชาติหรือป่าได้ ซึ่งถือว่าเป็นการใช้มาตรการป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้ได้ทางหนึ่งด้วย

การเรียกประกันทัณฑ์บน หมายถึง การที่ผู้นั้นสัญญาต่อศาลว่าจะไม่ก่อเหตุร้ายหรือก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่นภายในเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้หากฝ่าฝืน

จะยินยอมชำระเงินให้แก่ศาลตามจำนวนที่ระบุไว้ในทัณฑ์บน โดยกำหนดหลักเกณฑ์การประกัน ทัณฑ์บนไว้ในมาตรา 46 แห่งประมวลกฎหมายอาญา⁷³

วิธีการประกันทัณฑ์บนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 46 ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน อาจไม่สามารถนำมาใช้กับผู้ทำลายทรัพย์สินการป่าไม้ได้ เพราะความในมาตรา 46 กำหนดไว้เฉพาะ กรณีก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น แต่ในเรื่องทรัพย์สินการป่าไม้มี แนวคิดอยู่ว่าไม่น่าจะถือว่าป่าไม้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่น จึงมีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 46 นี้ให้ครอบคลุมถึงการกระทำให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมหรือ ทรัพยากรธรรมชาติด้วย โดยมีหลักการกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ทำทัณฑ์บนโดยกำหนด จำนวนเงินไม่เกิน 50,000 บาทว่าผู้นั้นจะไม่กระทำความผิดในเวลาที่ศาลกำหนดแต่ไม่เกิน 2 ปี หากไม่ ทำตามคำสั่ง ให้ศาลมีอำนาจสั่งกักขังไม่เกิน 6 เดือน หรือจะสั่งห้ามผู้นั้นเข้าเขตกำหนดตามมาตรา 49 ก็ได้⁷⁴ การใช้วิธีทำประกันทัณฑ์บนนั้น แม้ศาลจะไม่ลงโทษผู้นั้น ศาลก็สามารถใช้วิธีการนี้ได้ ซึ่งถือว่าเป็นการใช้มาตรการป้องกันการทำลายทรัพย์สินการป่าไม้ได้ทางหนึ่งด้วย

การห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง คือ การที่ศาลสั่งห้ามบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่กระทำความ ผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเนื่องจากการประกอบอาชีพ และ หากผู้นั้นประกอบอาชีพต่อไปอาจกระทำความผิดเช่นนั้นขึ้นอีก ศาลจะสั่งห้ามผู้นั้นประกอบอาชีพ มีกำหนดไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันพ้นโทษก็ได้⁷⁵ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ผู้นั้นอาศัยการประกอบอาชีพ ดังกล่าวเพื่อกระทำความผิด

การห้ามประกอบอาชีพบางอย่างนี้ก็เป็วิธีการเพื่อความปลอดภัยอีกประเภทหนึ่งที่ สามารถนำมาใช้กับผู้ทำลายทรัพย์สินการป่าไม้ได้เช่นเดียวกับวิธีการห้ามเข้าเขตกำหนดและการ ประกันทัณฑ์บน เพราะจากการที่ได้ทำการศึกษาจะพบว่า ผู้ที่เข้าไปทำลายทรัพย์สินการป่าไม้ส่วน ใหญ่เป็นชาวบ้านซึ่งประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และมักจะรับจ้างลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ดังนั้น หากศาลมีคำสั่งห้ามผู้กระทำความผิดประกอบอาชีพรับจ้างตัดไม้ทำลายป่า ผู้นั้นก็เลยอาศัยโอกาสจาก การประกอบอาชีพนั้นกระทำความผิดไม่ได้ เท่ากับเป็นการตัดโอกาสหรือตัดไฟแต่ต้นลมมิให้ผู้ นั้นกระทำความผิด

⁷³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 46

⁷⁴ ดูรายละเอียดใน พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 21)

พ.ศ. 2551 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนที่ 30 ก วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2551

⁷⁵ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 50

3.1.7 มาตรการคุมประพฤติ

การคุมประพฤติ (probation) เป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนโดยยึดหลักอาชญาวิทยาและพัฒนาวิทยาแนวใหม่⁷⁶ ซึ่งเน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอย่างมีมนุษยธรรมและเป็นรายบุคคลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเปลี่ยนแนวคิดจากวิธีการลงโทษมาเป็นวิธีการแก้ไขบำบัด เป็นวิธีเลี่ยงการจำคุก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองป้องกันสังคมจากอาชญากรรม เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับจำเลยแก่ศาลก่อนพิพากษาคดี และเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดีด้วยวิธีการคุมประพฤติ

ประเภทคดีที่ศาลจะสั่งคุมประพฤติเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ซึ่งอยู่ในดุลพินิจของศาล ซึ่งศาลอาจสั่งให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นวิธีการให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำงานบริการแก่สังคม ชุมชน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างภายในเวลาที่ศาลเห็นสมควร ซึ่งอาจมีรูปแบบ วิธีการและจำนวนชั่วโมงในการทำงานแตกต่างกัน

มาตรการคุมประพฤติโดยให้กระทำการกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์นี้เป็นมาตรการอีกประเภทหนึ่งที่สามารถนำมาใช้แก่ผู้ที่ทำลายทรัพย์สินโดยไม่ได้เช่นเดียวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย เพราะตามที่ได้กล่าวแล้วว่าความผิดทุกข้อหาตามกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้กำหนดโทษจำคุกขั้นต่ำไว้ให้ศาลใช้ดุลพินิจในการรอการลงโทษจำคุกได้ หากการกระทำผิดไม่รุนแรงถึงระดับต้องรับโทษจำคุก และศาลจะพิพากษาให้รอการลงโทษ หากศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำผิดทำงานบริการสังคมที่เกี่ยวกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ผู้เขียนเชื่อว่าน่าจะเป็นมาตรการหนึ่งที่มีส่วนในการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่ผู้กระทำผิดได้อีกทางหนึ่ง

⁷⁶ คู่มือตุลาการเกี่ยวกับงานคุมประพฤติ, กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ดอกเบี๊ยะ ,2541), น. 1

3.2 การเยียวยาความเสียหายทางแพ่ง

3.2.1 ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดต่อทรัพยากรป่าไม้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด

กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ทั้ง 4 ฉบับที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำการศึกษาเป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญาจึงเป็นกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายมหาชนที่ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินการจัดการเพื่อป้องกัน แก้ไขและควบคุมทรัพยากรป่าไม้ มิใช่กฎหมายที่กล่าวถึงความรับผิดชอบทางแพ่งของบุคคลที่กระทำความเสียหายแก่ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามาตรการทางแพ่งถือเป็นมาตรการในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญอีกมาตรการหนึ่งและอาจจะส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิดให้ได้รับผลของการกระทำที่รุนแรงกว่ามาตรการทางอาญากรณีจำคุกระยะสั้นเสียอีก เนื่องจากความรับผิดชอบทางแพ่งมีผลต่อเนื่องไปถึงการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เช่น หากผู้กระทำผิดถูกพิพากษาให้จำคุกก็จะมี การบังคับโทษทางอาญาเอาตัวผู้กระทำผิดโดยตรงเท่านั้น จะไม่มีผลบังคับไปถึงทรัพย์สินของผู้กระทำผิดด้วย แต่หากผู้กระทำผิดถูกพิพากษาให้ชดเชยค่าเสียหายทางแพ่งแล้วไม่ชำระหนี้ตามคำพิพากษา การบังคับคดีทางแพ่งก็จะดำเนินการบังคับแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำผิด เช่น ยึดบ้านพักอาศัยของผู้กระทำผิดออกขายทอดตลาดใช้หนี้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาซึ่งอาจส่งผลกระทบเป็นความเดือดร้อนแก่ครอบครัวและญาติของผู้กระทำผิดด้วยได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกฎหมายที่กล่าวถึงความรับผิดชอบทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมมานานแล้ว ก่อนที่ประเทศไทยจะมีการใช้คำว่า คดีสิ่งแวดล้อม⁷⁷ ในอดีตนั้นคดีสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่งต่อความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติถือว่าเป็นคดีละเมิด ซึ่งกฎหมายว่าด้วยละเมิดนั้นได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบในการที่บุคคลหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่อีกบุคคลหนึ่งโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมหรือคดีอื่นก็ตาม ผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงหลักการเบื้องต้นของกฎหมายว่าด้วยละเมิดตามมาตรา 420 และมาตรา 438 ที่มีการนำมาใช้กับคดีเกี่ยวกับการทำลายทรัพยากรป่าไม้โดยย่อ ดังนี้

⁷⁷ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 71*, น. 455

มาตรา 420 บัญญัติว่า ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

กรณีที่มีถือว่ามีในการทำละเมิดตามมาตราดังกล่าว จะต้องมียุติประกอบดังนี้

1. จะต้องมีการกระทำของบุคคลหรือผู้ใดเกิดขึ้นโดยผู้ที่กระทำการนั้นอาจเป็นบุคคลธรรมดาซึ่งอาจจะเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วหรือเป็นผู้เยาว์ก็ได้ และอาจเป็นการกระทำของนิติบุคคลก็ได้ แต่หากมีความเสียหายเกิดขึ้นโดยมิได้เกิดจากการกระทำของบุคคลใด ย่อมมิใช่การละเมิด เช่น เกิดไฟฟ้าทำสายทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น

2. การกระทำที่ถือว่าเป็นละเมิดนั้น จะต้องเป็นการกระทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย หากเป็นการกระทำต่อทรัพย์สินที่มีได้มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นเจ้าของ เช่น ต้นไม้ในป่านั้น คณะกรรมการกฤษฎีกาเคยให้ความเห็นทางกฎหมายว่าเป็นทรัพย์สินไม่มีเจ้าของ อาจส่งผลให้ไม่อาจถือว่าเป็นการละเมิดก็ได้

3. นอกจากองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว การกระทำที่ถือว่าเป็นละเมิดต้องเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อด้วย เพราะหากผู้กระทำมิได้จงใจให้เกิดผลเช่นนั้นหรือมิได้มีความประมาทเลินเล่อแล้ว ก็ไม่อาจถือว่าผู้นั้นกระทำละเมิดได้ เช่น กรณีไฟฟ้าก่อให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ป่าไม้ หากฟังได้ว่ามิใช่ผู้กระทำให้เกิดไฟฟ้าโดยประมาท เช่น ทิ้งก้นบุหรี่ไว้ในป่า หรือก่อกองไฟแล้วดับไฟไม่หมดเป็นเหตุให้ลมพัดกองไฟลามไปลุกไหม้เป็นไฟไหม้ป่า ก็ถือได้ว่าเป็นการกระทำละเมิด

4. ประการสุดท้าย การกระทำที่ถือว่าเป็นละเมิดนั้นจะต้องก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลอื่น หากตีความว่าทรัพยากรป่าไม้และของป่าต่าง ๆ ในป่าที่ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของไม่ใช่ทรัพย์สินของบุคคลอื่นก็ไม่อาจถือว่าการกระทำนั้นเป็นการละเมิด⁷⁸ ดังนั้น น่าจะถือว่าทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่นเพื่อให้เป็นการละเมิด ซึ่งตามหลักการตีความทางแพ่งถือว่าการตีความขยายความเพื่ออุดช่องว่างของกฎหมายสามารถกระทำได้

ส่วนการฟ้องเรียกร้องความรับผิดทางละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ดังกล่าว เนื่องจากเป็นการฟ้องเหมือนการฟ้องคดีแพ่งทั่วไป ในการดำเนินคดีต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสำคัญคือ ในเรื่องหน้าที่นำสืบ

⁷⁸ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่

ที่ต้องถือตามหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 กล่าวคือ เมื่อคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด คู่ความฝ่ายนั้นย่อมมีภาระการพิสูจน์ ในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 420 นี้ ผู้เสียหายหรือโจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างไร และโจทก์ได้รับความเสียหายจริงหรือไม่ หากพิสูจน์ไม่ได้ก็ต้องแพ้คดี เว้นแต่จำเลยไม่ได้ให้การปฏิเสธซึ่งถือว่าจำเลยยอมรับว่าโจทก์ได้รับความเสียหายจริงตามฟ้อง⁷⁹ สำหรับเรื่องค่าเสียหายนั้นตามหลักทั่วไปถือว่าโจทก์ย่อมมีหน้าที่นำสืบหรือมีภาระการพิสูจน์ ความเสียหายเสมอ แม้จำเลยมิได้ให้การโต้แย้งเกี่ยวกับจำนวนเงินค่าเสียหายตามฟ้องโจทก์ก็ตาม⁸⁰ หากโจทก์ไม่นำสืบในเรื่องค่าเสียหายศาลก็จะกำหนดให้ตามจำนวนที่เห็นสมควร⁸¹

3.2.2 ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดต่อทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 22 และในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 25 (2)(3)

ในกรณีมีการกระทำผิดในเขตอุทยานแห่งชาติ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 22 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือมีสิ่งอื่นใดในอุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้น ๆ ออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติหรือทำให้สิ่งนั้น ๆ กลับคืนสู่สภาพเดิมแล้วแต่กรณี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม หรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการดังกล่าวแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดเชยค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการเสียเองนั้น”

ส่วนกรณีกระทำผิดในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 25 บัญญัติว่า “เมื่อได้กำหนดป่าใดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ และรัฐมนตรีได้แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมและรักษาป่าสงวนแห่งชาตินั้นแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดังต่อไปนี้

⁷⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 218/2488

⁸⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1888/2547

⁸¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 225/2539

(1)

(2) สั่งเป็นหนังสือให้ผู้กระทำผิดต่อพระราชบัญญัตินี้ รื้อถอนแก้ไขหรือทำประการอื่นใดแก่สิ่งที่เป็นอันตราย หรือสิ่งที่ทำให้เสื่อมสภาพในเขตป่าสงวนแห่งชาติภายในเวลาที่กำหนดให้

(3) ยึด ทำลาย รื้อถอน แก้ไขหรือทำประการอื่นเมื่อผู้กระทำผิดไม่ปฏิบัติตาม (2) ไม่ปรากฏตัวผู้กระทำผิดหรือรู้ตัวผู้กระทำผิดแต่หาตัวไม่พบ

ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใดดังกล่าว และได้เสียค่าใช้จ่ายเพื่อการนั้น ให้ผู้กระทำผิดชดใช้หรือออกค่าใช้จ่ายนั้นทั้งหมด หรือให้พนักงานเจ้าหน้าที่นำทรัพย์สินที่ยึดไว้ได้ออกขายทอดตลาดหรือขายโดยวิธีอื่นตามที่เห็นสมควรเพื่อชดใช้ค่าใช้จ่ายนั้นและให้นำความในมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับแก่เงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินนั้นโดยอนุโลม”

ข้อความที่กำหนดในวรรคสองของมาตรานี้ หมายความว่าหากผู้กระทำผิดมิได้เรียกคืนภายใน 1 ปีนับแต่วันส่งทรัพย์สินหรือวันมีคำพิพากษาถึงที่สุด หากพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการยึดตามมาตรา 25 (3) ทรัพย์สินนั้นย่อมตกเป็นของแผ่นดิน

จะเห็นว่ากฎหมายทั้ง 2 มาตรานี้บัญญัติให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ไว้อย่างกว้างขวางมาก สำหรับการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง กล่าวคือ หากมีสิ่งปลูกสร้างในอุทยานแห่งชาติหรือป่าสงวนแห่งชาติโดยฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าว พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดำเนินการทำให้กลับคืนสภาพเดิม แต่กฎหมายกำหนดให้เรียกชดใช้เพียงค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนเท่านั้น ไม่รวมถึงค่าเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติในด้านอื่น ๆ เช่น การสูญเสียความหลากหลายต่อระบบนิเวศ แต่อย่างใด

อนึ่ง อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการเรียกค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนนั้นบัญญัติไว้เฉพาะในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ เท่านั้น แต่ในกรณีมีสิ่งปลูกสร้างในเขตป่าไม้ธรรมดาที่มีเขตอนุรักษ์รวมทั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ากับเขตห้ามล่าสัตว์ป่า กฎหมายไม่ได้บัญญัติข้อความในทำนองดังกล่าวไว้ด้วย อาจเกิดปัญหาว่า พนักงานเจ้าหน้าที่จะมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำผิดรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างหรือเรียกค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะต้องตีความให้เป็นคุณแก่จำเลย ว่า พนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมมีอำนาจดำเนินการรื้อถอนและเรียกค่าใช้จ่ายทำนองเดียวกับความใน 2 มาตราดังกล่าวได้ เพราะแม้กฎหมายมิได้กำหนดไว้ แต่เมื่อพิจารณาความสำคัญของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ ซึ่งเป็นกฎหมายอนุรักษ์ป่าไม้ที่สำคัญแล้ว การบังคับใช้กฎหมายน่าจะมีการบังคับมาตรการต่อผู้กระทำผิดเป็นอย่างเดียวกัน

3.2.3 ความรับผิดชอบพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 22 กับพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 25 ไม่สามารถนำมาบังคับใช้เพื่อเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดได้ เพราะกฎหมายกำหนดให้เรียกได้เพียงค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนเท่านั้น ส่วนหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด แม้จะสามารถนำมาใช้เป็นมาตรการในการเยียวยาความเสียหายได้ แต่การอาศัยกฎหมายว่าด้วยละเมิดเพียงอย่างเดียวอาจเกิดปัญหาในการตีความบังคับใช้ในอนาคตได้ เช่น จะเรียกค่าเสียหายในกรณีใดได้บ้าง จึงได้มีแนวคิดให้มีการกำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งต่อทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดไว้ในมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งมีหลักเกณฑ์เหมือนกับความรับผิดชอบทางแพ่งว่าด้วยละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เช่นกัน แต่แตกต่างกันตรงที่มาตรา 97 นี้กำหนดโดยตรงให้มีการฟ้องเรียกค่าเสียหายจากมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่สูญหายหรือเสียหายไปนั้น ในขณะที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัติไว้ในลักษณะดังกล่าวโดยตรง เช่น หากมีการลักลอบตัดต้นไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติ ผู้ลักลอบตัดต้องจ่ายค่าเสียหายแก่รัฐเป็นเงินเท่ากับมูลค่าของต้นไม้ที่ถูกตัด และหากรัฐสามารถพิสูจน์ได้ว่า นอกจากต้นไม้ที่ถูกตัดแล้ว รัฐยังสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติอื่นอีกเช่น การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ก็สามารถเรียกค่าเสียหายดังกล่าวได้⁸²

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 97 จะมีบทบัญญัติให้รัฐฟ้องเรียกค่าเสียหายมากขึ้นกว่าที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ตาม แต่การใช้พระราชบัญญัตินี้ก็ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่นเดียวกับการใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในการฟ้องคดี กล่าวคือ ผู้เสียหายหรือโจทก์ยังมีหน้าที่ในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลอยู่ จึงทำให้เกิดปัญหาแก่โจทก์เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในเรื่องของกฎหมายว่าด้วยละเมิดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ การพิสูจน์ถึงมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดที่สูญหาย ถูกทำลายหรือถูกทำให้เสียหายไปตามมาตรา 97 เนื่องจากการฟ้องเรียกค่าเสียหายดังกล่าวเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ในระบบกฎหมายไทย จึงทำให้ไม่มีหลักเกณฑ์ในการประเมินมูลค่าดังกล่าวที่ชัดเจน⁸³ เช่น ไม่มีหลักเกณฑ์ในการคำนวณว่า

⁸² อำนาง วงศ์บัณฑิต , อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 71 , น. 500

⁸³ เพิ่งอ้าง

มูลค่าของความหลากหลายทางชีวภาพที่เสียไปจากการทำลายป่าไม้นั้นเป็นเท่าใด เป็นต้นว่าความเสียหายที่เกิดแก่ระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติมีอย่างไรบ้าง

นอกจากนี้ค่าเสียหายตามมาตรา 97 นั้น ยังมีปัญหาอยู่ว่า ผู้ก่อความเสียหายจะต้องชดใช้ให้แก่หน่วยงานใด เพราะกฎหมายมิได้ระบุว่าจะต้องจ่ายให้แก่หน่วยงานราชการใด โดยเฉพาะ ผู้เขียนเห็นว่า ผู้ก่อให้เกิดความเสียหายจะต้องจ่ายให้แก่หน่วยราชการที่เป็นโจทก์ฟ้องตามมาตรา 97 ส่วนหน่วยงานใดมีอำนาจฟ้องตามบทบัญญัตินี้คงต้องพิจารณาเป็นกรณีไปว่าหน่วยราชการนั้นมีหน้าที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองดูแลหรือบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือทำให้เสียหายหรือไม่ หากมีความเกี่ยวข้อง หน่วยงานนั้นย่อมสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายได้⁸⁴

⁸⁴ เพ็งอ้าง, หน้า 499